

ГЛАС

ЛИСТ РЕПУБЛИЧКОГ
ФОНДА ЗА ПЕНЗИЈСКО
И ИНВАЛИДСКО
ОСИГУРАЊЕ

ОСИГУРАНИКА

ТЕМА БРОЈА: У Бечу је одржан састанак између аустријских представника социјалног осигурања и Републичког фонда ПИО у вези са пројектом ЕДАС који се односи на електронску размену података и образаца у области социјалног осигурања између институција Србије и Аустрије

КОНТАКТ ЦЕНТАР

Радним данима
8-15h

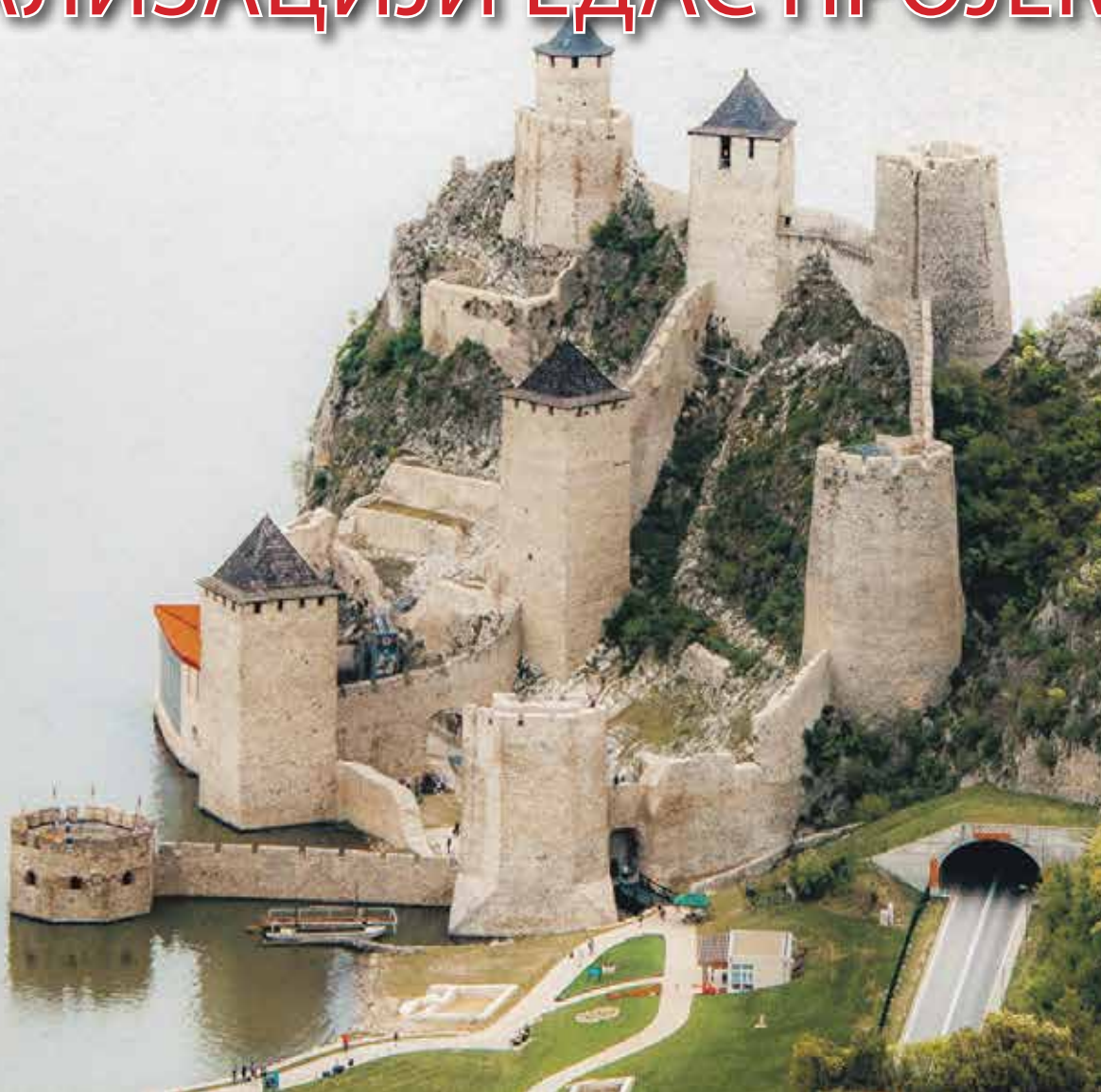
0700/017-017

по цени локалног позива

011/3060-680

за позиве са мобилног
телефона и из иностранства

ДАЉИ КОРАЦИ У РЕАЛИЗАЦИЈИ ЕДАС ПРОЈЕКТА

ИЗДАВАЧ: Републички
фонд за пензијско
и инвалидско осигурање

ДИРЕКТОР:

Реља Огњеновић

РЕДАКЦИЈА:

Милена Јовановић

Париска бр. 9,

11000 Београд,

011/2030-742

e-mail: glasosiguranika@pio.rs

СЕКРЕТАРИЈАТ:

011/2030-743

011/2030-744

ШТАМПА:

Штампарија

ЈП „Службени гласник“

Београд

ОГЛАШАВАЊЕ:

011/2030-743

НАСЛОВНА СТРАНА:

Никола Којевић

Рукописи и фотографије
се не враћају.

Електронско издање:

www.pio.rs/glasosiguranika

Виртуелна „породица“

Дигиталне технологије напредују брже од било које иновације у људској историји, трансформишући скоро сваки сегмент света који смо познавали, а полако преузимају доминацију и у нашим друштвеним односима. Према подацима из фебруара ове године, 5,56 милијарди људи широм света су корисници интернета, а од тог броја, 5,24 милијарде, или скоро 64 одсто светске популације, повезано је друштвеним мрежама.

Замишљене као медији који треба да поједноставе интеракцију међу људима и брзо пренесу информацију, а истовремено корисницима пруже забаву и утеху, временом су постале не само компензација, већ и замена за традиционално офлајн дружење. Зато не чуде оптужбе да су социјални медији и платформе за дигиталну комуникацију суштински измениле начин на који грађимо односе, до те мере да су психолошки „поробили“ своје кориснике. Критичари истичу да су друштвене мреже полако почеле да преузимају животе многих људи, а корисници су, уместо контролора, постали жртве дигиталног производа. У оптицају је ушао и термин „дигитално отуђење“ који је ипак неадекватан јер су активности које корисници предузимају на мрежама најчешће жељене и добровољне.

нета и менталног здравља код одраслих особа старости ≥ 50 година у 23 земље“, објављеном у часопису *Nature Human Behaviour*, анализирани су подаци из шест старосних кохорти са више од 87.000 испитаника од 50 плус година у 23 земље са високим и средњим приходима, попут САД, Велике Британије и Кине.

Није тајна да је ментално здравље постало глобални проблем јавног здравља међу људима средњих и старијих година, што је била полазна тачка и за овај истраживачки тим. Иако је обим потенцијалних користи варирао међу различитим демографским групама, резултати су показали да је коришћење интернета повезано са мање симптома депресије, већим задовољством животом и бољим самопроцењеним здрављем, не само менталним, међу појединцима у овим земљама. Као главне бенефите студија наводи: одржавање породичних веза – друштвене мреже пружају старијим особама макар виртуелно место за породичним столом; обнављање старих пријатељстава, и изградња нових заједница – људи се на мрежама често окупљају око сличних интересовања и хобија и то постају инклузивни простори за нова пријатељства. Опасности друштвених мрежа (не само када су старији у питању) јесу дезинформације, ризици прекомерног дељења личних података, узнемиравање на мрежи, зависност, па и технички изазови.

У светлу наведених опречности, присталице социјалних медија тврде да потенцијал за повезивање и откривање нових знања надмашује њихове недостатке када се користе пажљиво. Ипак, искуства на друштвеним мрежама су веома лична и специфична, па није упутно, а често ни могуће давати савете општег типа. Али јесте могуће и неопходно осигурати да старија генерација не буде ускраћена, већ оснажена да се дигиталном свету придружи са самопоуздањем и ентузијазмом, када то пожели.

М. Јовановић

Сениори и мреже у Србији

Према подацима DataReportal, у Србији је, у јануару ове године било 4,84 милиона активних корисника друштвених медија, што је еквивалентно проценту од 72,1 одсто укупног становништва земље. Према подацима компаније NapoleonCat, свеобухватне платформе за управљање друштвеним медијима, мрежу Фејсбук у јулу ове године користило је 4,8 милиона грађана Србије, од тога 18,3 одсто старијих од 55 година. Инстаграм је, по истој статистици, користио 11,1 проценат оних од 55+, а Месинџер чак 22,9 процената старијих.

Насупрот овим критикама, један број теоријских модела и истраживања у последњој деценији указује да технолошки путеви, смештени унутар друштвеног живота, нису обавезно штетни, већ могу бити и терапеутски у лечењу усамљености и изолације.

Кад су се појавили, социјални медији били су резервисани скоро искључиво за младе кориснике, међутим дигитални јаз се увелико смањивао и очигледно је и растуће присуство старијих на скоро свим платформама. Крајем прошле године, истраживачки тим Медицинског факултета ЛКС Универзитета у Хонг Конгу (*HKUMed*) закључио је да коришћење интернета јесте у вези са бољим менталним здрављем међу одраслима старости 50 и више година. У студији под називом „Позитивна веза између коришћења интер-

НАСТАВАК И УНАПРЕЂЕЊЕ САРАДЊЕ НОСИЛАЦА ПИО СРБИЈЕ И АУСТРИЈЕ

Даљи кораци у реализацији ЕДАС пројекта

У Бечу је, крајем јула ове године, одржан радни састанак између представника аустријског Кровног савеза носилаца социјалног осигурања, Завода за пензијско осигурање Републике Аустрије и Фонда ПИО Републике Србије у вези са реализацијом пројекта ЕДАС.

Представници Републичког фонда ПИО на састанку били су Владимир Станковић, директор Сектора за остваривање права из ПИО, Бојана Поповић, директорка Сектора за финансијске послове, Машан Булатовић, директор Сектора за информационе технологије, Ивана Траљић, помоћник директора Сектора за ИТ, и Јелена Димић, шеф Одсека за претходни поступак, правну помоћ и преводилачке услуге.

Пројекат ЕДАС (Electronic Data Exchange Austria Serbia) односи се на електронску размену података у области социјалног осигурања између институција Репу-

блике Србије (Републички фонд ПИО, Републички фонд за здравствено осигурање и Фонд за социјално осигурање војних осигураника) и Републике Аустрије, а 2022. године је у оквиру овог пројекта потписан Споразум о електронској размени података, који се односи на електронску размену међудржавних образаца за везу. Овај споразум су потписали представници Кровног савеза носилаца социјалног осигурања Републике Аустрије и Завода за социјално осигурање Републике Србије.

Предвиђено је да се електронска размена података у оквиру пројекта ЕДАС обавља у складу са стандардима електронске размене података о социјалном осигурању између држава Европске уније EESSI (Electronic Exchange of Social Security Information).

Стога је на радном састанку одржаном у Бечу представницима Фонда ПИО презентова-

Зграда Кровног савеза носилаца социјалног осигурања у Бечу

на EESSI платформа и дата су детаљна техничка објашњења како путем ове платформе функционише електронска размена података између Аустрије и других држава. На основу прикупљених информација и сазнања Фонд ПИО ће у наредном периоду приступити изналажењу најоптималнијег техничког решења за развој и имплементацију софтвера за размену података путем система ЕДАС. С обзиром на то да је потребно успоставити електронску размену великог броја међудржавних образаца за покретање поступка за остваривање права из ПИО и пружање административно-правне помоћи између носилаца ПИО Србије и Аустрије, план је да се пројекат реализује у етапама, током којих ће се ова размена постепено тестирати и успостављати.

У том циљу предстојећи кораци које Фонд ПИО треба да реализује су провера пословних процеса, безбедносне провере, као и припрема за продукцију.

Са аспекта Фонда ПИО, циљ ЕДАС пројекта јесте да се у будућности, када се створе сви услови и пројекат у целости реализује, размена међудржавних образаца у папирној форми у потпуности замени електронском разменом између носилаца пензијског и инвалидског осигурања Србије и Аустрије, што ће умногоме олакшати посао и убрзати поступак остваривања права.

Аустријски пензијски завод тренутно исплаћује пензије за око 30.000 корисника на територији Републике Србије, док Фонд ПИО врши исплату пензија за нешто више од 2.600 пензионера који живе у Аустрији.

В. Кадиф Станковић

Одржани састанци и у Београду

Од 1. до 3. јула 2025. године, у Београду су одржани разговори између органа за везу Републике Србије и Републике Аустрије, као и састанци Управљачке групе и радних група образованих у оквиру пројекта ЕДАС. Циљ састанака био је да се одреде даљи кораци у поступку имплементације електронске размене података у области социјалног осигурања између надлежних институција Србије и Аустрије.

ПОДСЕЋАЊЕ НА ЗАКОНСКУ ПРОЦЕДУРУ

Пријава и одјава са осигурања

Како би грађани једног дана могли да остваре неко од права из пензијског и инвалидског осигурања, неопходно је да имају регистроване податке о пензијском стажу и оствареним зарадама. Први корак на том путу јесте пријава на осигурање. Другим речима, свако ко се запосли, почне да обавља самосталну или пољопривредну делатност, мора да буде при-

јављен на осигурање како би касније могао да оствари своја права. У складу са одредбама Закона о ПИО, пензијско и инвалидско осигурање у Републици Србији је обавезно.

Како објашњава Татјана Николић, начелница Одељења за матичну евиденцију у Дирекцији Републичког фонда ПИО, на основу јединствене пријаве на обавезно социјално осигура-

ње врши се регистрација осигураника и осигураних лица у Централни регистар обавезног социјалног осигурања (ЦРО-СО) ради остваривања права из пензијског и инвалидског осигурања, али и здравственог осигурања и осигурања за случај незапослености.

– Поред пријаве на осигурање, путем јединствене пријаве на обавезно социјално осигу-

Татјана Николић, начелница Одељења за матичну евиденцију у Дирекцији РФ ПИО

▶ рање врши се и одјава са осигурања, као и пријава промене у току осигурања. Закон прописује ко су обвезници подношења ових пријава, као и који су рокови за њихово подношење. Према Закону о ЦРОСО, јединствену пријаву на обавезно социјално осигурање, односно образац М, за запослене подноси послодавац. Јединствену пријаву подноси и осигураник

Потврда о јединственој пријави

О поднетој јединственој пријави издаје се Потврда о поднетој пријави, промени и одјави на обавезно социјално осигурање, односно образац М-А. Ова потврда садржи време подношења јединствене пријаве, број под којим је јединствена пријава заведена и списак примљених докумената.

Потврда се, без одлагања, доставља на електронску адресу назначену у јединственој пријави и представља доказ да је јединствена пријава примљена у Централном регистру обавезног социјалног осигурања.

На захтев подносиоца јединствене пријаве, потврда се може издати и у писаном облику у организационој јединици организације за обавезно социјално осигурање којој се подносилац обрати.

који је сам обвезник плаћања доприноса. Обвезник подношења јединствене пријаве је и орган надлежан за вођење регистра привредних субјеката, организација, савеза, удружења и осигураника који у складу са законом самостално обављају привредну делатност, односно Агенција за привредне регистре (АПР). Национална служба за запошљавање подноси пријаве за осигуранике и кориснике новчане накнаде према прописима о запошљавању, као и за кориснике привремене накнаде за расељена лица са територије АП КиМ, према посебном акту Владе. Закон о

Служба Филијале
за град Београд 1

ЦРОСО такође прописује да је Фонд ПИО обвезник подношења јединствене пријаве за носиоце пољопривредних домаћинстава, односно газдинстава, и за чланове њихових породица, као и за физичко лице које нема техничке могућности за регистрацију пријаве у електронском облику – објашњава Татјана Николић.

Говорећи о роковима, наша саговорница наводи да се јединствена пријава на обавезно социјално осигурање подноси унапред до 30 дана, односно најкасније на дан почетка осигурања, тј. запослења, односно у року од три радна дана од дана почетка обављања делатности. У случају престанка запослења, престанка обављања послова или обављања делатности, односно уколико настане промена у току осигурања, рок за подношење јединствене пријаве је три дана.

– У случају настанка промене у току осигурања, која се односи на име и презиме осигураника, школску спрему или занимање, рок за подношење јединствене пријаве о промени је три дана од настале промене – додаје Татјана Николић.

Ако се пријава или одјава са осигурања не поднесу у прописаним роковима, у том случају се оне не могу накнадно поднети преко Портала ЦРОСО, већ искључиво преко шалтера Фонда ПИО или Републичког фонда за здравствено осигурање, тј. обавезно се подноси захтев

за утврђивање својства осигураника, односно захтев за престанак својства осигураника, а Фонд ПИО спроводи поступак и решењем одлучује по оваквим захтевима и након тога региструје податке.

– Уколико је потребно урадити било какве исправке на самој пријави јер је погрешно унет неки од података, Фонд ПИО врши измене уз одговарајућу документацију на својим шалтерима, осим када су у питању поља Основ осигурања, Датум почетка осигурања и Датум престанка осигурања, дакле подаци који су од утицаја на остваривање права из ПИО, када је обавезно поднети захтев за утврђивање својства осигураника – прецизира Татјана Николић.

Према речима наше саговорнице, дан пријема јединствене пријаве у Централном регистру обавезног социјалног осигурања сматра се даном пријема јединствене пријаве у свим организацијама обавезног социјалног осигурања. Она објашњава да се јединствена пријава подноси искључиво електронским путем и да за то постоје два начина. Први начин је подношење јединствене пријаве директним приступом Порталу ЦРОСО путем интернета, коме за запослене приступа послодавац, за предузетнике Агенција за привредне регистре, односно за кориснике новчане накнаде Национална служба за запошљавање. Други

начин се односи на подношење јединствене пријаве на обавезно социјално осигурање преко шалтера РФ ПИО или РФЗО, где се јединствена пријава, осим за запослене, врши и за осигуранике пољопривреднике и све категорије осигураника самосталних делатности, изузев предузетника и корисника новчане накнаде код Националне службе за запошљавање.

– Треба напоменути да код електронских пријава које ради АПР, уколико постоји друго активно осигурање на Порталу ЦРОСО није могуће да се ова пријава правилно евидентира, и у том случају је потребно да се ови осигураници јаве са решењем на шалтерима РФ ПИО или РФЗО како би им се спровела пријава на осигурање – појашњава начелница Одељења за матичну евиденцију.

Важно је рећи да су, без обзира на начин подношења јединствене пријаве, неопходни докази за пријаву, одјаву или промену података о осигурању, на основу којих се врши унос података у Јединствену базу ЦРОСО. Списак наведених доказа саставни је део Уредбе о садржини, обрасцу и начину подношења јединствене пријаве на обавезно социјално осигурање, јединственим методолошким принципима и јединственом кодексу шифара за унос података у Јединствену базу Централног регистра обавезног социјалног осигурања.

Весна Кадић Станковић

РАДНА КЊИЖИЦА – ДА ЛИ И ДАЉЕ СЛУЖИ КАО ДОКАЗ

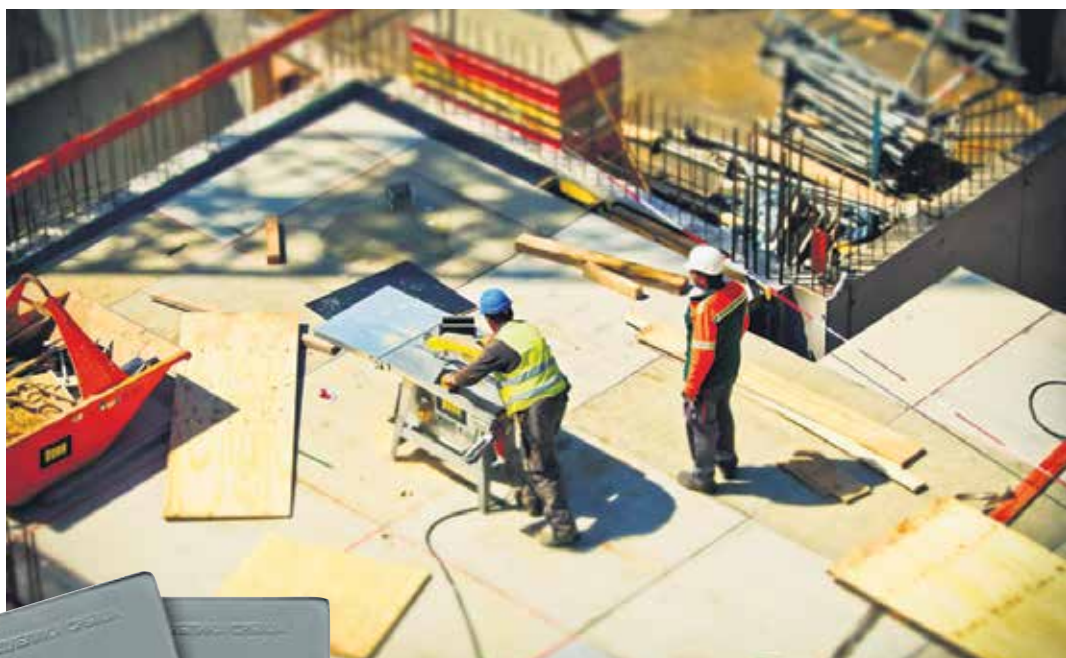
Корисна али не и неопходна

Када је 2015. објављено да радне књижице престају да важе закључно са 31. децембром те године, вест је изазвала велико интересовање свих запослених. Деценијама пре тога радна књижица је важила као јавна исправа на основу које се доказивао радни стаж. Некада су чак подаци уписани у књижицу били довољни да се стаж призна и без икаквих других доказа. Данас, много година касније, јасно је да је овај документ изгубио на значају као последица модернизације државне управе. Ипак, многи и даље страхују може ли се доказати стаж без радне књижице? Да ли она уопште више служи било чему?

Важно је одмах рећи: измене Закона о раду из 2015. године, које су „угасиле“ радне књижице, немају ретроактивно дејство. То значи да све што је у књижицу уписано до 31. децембра 2015. године и даље може да се користи као један од доказа при утврђивању пензијског стажа. Међутим, већ дуго пре те промене Закон о пензијском и инвалидском осигурању предвиђао је да се стаж званично утврђује на основу података из матичне евиденције Републичког фонда ПИО, а не само на основу радне књижице. Због тога многи грађани знају из искуства да „уредна књижица“ није исто што и безбрижан одлазак у пензију. Ако подаци из радне књижице нису поткрепљени одговарајућим пријавама у матичној евиденцији – од књижице већ дуго није било велике користи.

У матичној евиденцији неретко постоје „рупе“ – дешава се да за неке периоде појединим осигураницима недостају подаци о стажу и уплатама доприноса. Узрок је често био неажурност послодавца, али некада и измене прописа кроз године.

Образац М-4 (пријава о трајању стажа и основицама) уведен је 1966. године, али су посло-

давци били дужни да га достављају Фонду тек од 1970. године. Пре 1972. године у матичној евиденцији се уопште нису регистровале пријаве на осигурање, па је датум почетка и краја рада могао да се утврди пре свега из радне књижице.

Због ових прописа радна књижица је за те, сада већ давне периоде, била веома важна као допунски доказ. Касније, иако је уведена законска обавеза да се сви запослени, али и самосталци и пољопривредници, благовремено пријављују, она често није испуњавана – што је за многе људе стварало проблеме на прагу пензије.

У многим случајевима књижица није служила као коначан доказ стажа, али је била кључна за идентификацију послодавца и његове организационе јединице у којој је рад обављан. Ово је било посебно важно

у време СФРЈ, када су многи живели у једној републици, а радили за предузећа из друге. Због непотпуних података у евиденцији, често је било тешко утврдити која држава је заправо надлежна да призна стаж. Увидом у књижицу та дилема се обично решавала, јер је упис послодавца био јасна одредница. Све до 1994. године навршен стаж је могао да се призна чак и уз делимично неуредне податке у матичној евиденцији, и у том периоду је и упис у радну књижицу био од значаја. Тада је важило правило да се стаж може признати само под одређеним условима. Најчешће је било потребно да се накнадно доставе недостајући подаци за матичну евиденцију. Ако ни то није било могуће, пензија се обрачунавала уз примену посебних законских правила – без обрачуна стварно остварене зараде, што је неретко доводило до мањег износа пензије од очекиваног. Од 1994. године неопходно је да сваки период буде покривен пријавом на осигурање, као и пријавама о навршеном стажу и основици осигурања за сваку годину рада. Дешава се ипак да је стаж уписан у радну књижицу али да

у матичној евиденцији о њему нема података. За осигуранике самосталних делатности и пољопривреднике књижица није била кључна – они су стаж доказивали другим документима (решењима, уверењима и сл.), па су се ти периоди урачунавали без обавезног уписа у књижицу.

Нажалост, било је и злоупотреба. У појединим случајевима у књижице су накнадно уписивани фиктивни периоди рада. То је било нарочито изражено после распада СФРЈ, када је било тешко проверити податке у другим новонасталим државама. Када су касније почели да важе међудржавни споразуми и када је успостављена комуникација између фондова, ови фиктивни периоди су разоткривени. Тиме је књижица додатно изгубила на „поузданости“ и нарушено је поверење у њу као јавну исправу.

Иако већ скоро 10 година нема обавезе било каквог уписа података о стажу у радну књижицу, она није за бацање. Сви подаци уписани закључно са 2015. годином и даље се користе као доказ при утврђивању стажа. За периоде након 1. јануара 2016. године књижица није

релевантна, али ни штетна: ако је послодавац нешто уписао, то не ремети поступак за пензију.

Послодавци имају обавезу да благовремено подносе све обавезне пријаве за своје запослене. То су пре свега пријаве о датуму почетка и престанка рада, као и пореске пријаве за исплаћену зараду. На основу пореских пријава и уплате доприноса се утврђује основица осигурања за сваку годину рада, као и трајање навршеног стажа.

Без обзира на то да ли располажете радном књижицом или не, увек је добар предлог да повремено сами проверите своје податке у матичној евиденцији. На тај начин можете да budete сигурни да сте уредно пријављени на осигурање, као и да су доприноси плаћени. Ако лично дођете у Фонд ПИО, можете да добијете уверење о

свим евидентираним подацима. Такође, увид у своје податке можете да остварите и коришћењем еУправе, уз одговарајући електронски сертификат. Нема бољег и једноставнијег начина да се избегну непри-

јатна изненађења када дође време за пензију. Када редовно имате увид у своје податке, сигурно више нећете бринути о радној књижици.

И да резимирамо – радна књижица је данас више сим-

бол једног времена, али и даље може да буде од користи као документ који чува сећање на каријеру, али и као додатни доказ за стаж стечен пре датума престанка њене обавезне употребе.

Модерна времена донела су и модерна решења, па се тако данас електронска евиденција сматра апсолутно веродостојном. На крају крајева, у њу не може да упише податак било ко, за разлику од радних књижица код којих је управо тај недостатак често био злоупотребљен. Уз то, више никада нећете морати да бринете да ли вам послодавац чува радну књижицу или да сте је можда случајно загубили при великом спремању или селидби. И без ње можете да остварите сва права из пензијског и инвалидског осигурања.

Мирослав Мирић

ОБАВЕЗЕ ДЕЦЕ – КОРИСНИКА ПОРОДИЧНИХ ПЕНЗИЈА

Рокови за достављање потврда о школовању

За ученике и студенте који су корисници породичне пензије, почетак школске године је време када Фонду ПИО треба да доставе потврде о школовању, како би пензија наставила несметано да им се исплаћује.

Према одредбама Закона о ПИО, дете стиче право на породичну пензију и она му припада до навршених 15 година живота, а након тога ово право остварује ако је на школовању. Право на пензију детету припада до краја школовања, а најкасније до навршених 20 година живота ако похађа средњу школу, односно 26 година живота ако студира.

Рок за достављање потврде о школовању за ученике средњих школа који користе ово право је у септембру, одмах по упису школске године, док су студенти у обавези да потврде о упису нове школске године надлежним филијалама Фонда доставе у октобру, такође одмах по упису године.

С обзиром на то да се у неким високошколским установама упис школске године врши у новембру, у том случају је неопходно да студенти доставе потврде о школовању у новембру, чим упишу нову школску годину.

Осим података о идентитету детета и установи која је издаје, потврда треба да садржи и податке о томе на коју школску годину се односи, као и о статусу ученика, односно студента у тој школској години. На потврдама је потребно уписати матични број родитеља по коме се користи пензија, а могу се донети лично или послати поштом.

Благовременим достављањем школске потврде исплата пензије ће се редовно наставити.

В. К. С.

Нови директор Филијале Фонда ПИО Лесковац

Од 1. августа ове године функцију директора Филијале РФ ПИО у Лесковцу обавља дипломирани мастер економиста Стефан Китановић, народни посланик у Народној скупштини Републике Србије и члан Одбора за административно-буџетска и мандатно-имунитетска питања Народне скупштине.

Стефан Китановић активан је и у друштвено-политичком животу свог града, па у биографији бележи и друге бројне функције на којима је био ангажован: од новембра 2023. до фебруара 2024. био је члан Привременог органа града Лесковца; пре тога, у периоду 2020–2023, члан Градског већа за развој градске управе града Лесковца, те члан Градског већа за финансије и имовину града Лесковца од 2019. до 2020. године. Од децембра 2018. до априла 2019. био је помоћник градоначелника Лесковца, а пре тога и шеф рачуноводства у Прекршајном суду Лесковца.

Стефан Китановић је рођен 24. новембра 1992. године, дипломирао је на Економском факултету Универзитета у Нишу, смер Финансије, банкарство и осигурање, а на истом

Стефан Китановић, директор Филијале РФ ПИО Лесковац

смеру, на Катедри за рачуноводство, информатику и математику стекао је и звање мастера. Стручну праксу 2017. године обављао је у Градској управи града Лесковца, у Одељењу за финансије, пре тога у предузећу „Металкомерц“.

Добитник је највишег признања, Октобарске награде града Лесковца, за изузетне резултате остварене током школовања на Економском факултету Универзитета у Нишу, исказану хуманост, те за развој и промоцију спорта у овом граду; као и Повеље и награде за најбољег спортисту града Лесковца. Освајач је бројних медаља и пехара у пливању на националном и интернационалном нивоу у свим дисциплинама, а био је и тренер у Пливачком клубу „Лесковац“.

Китановић је учесник и волонтер у бројним хуманитарним акцијама. Од тренерског ангажмана у бесплатној школи пливања „Научи да пливаш“, до учешћа на хуманитарним турнирима на којима је прикупљана помоћ за пострадале у поплавама 2014. године у Србији, као и за студенте оболеле од тежих болести у циљу прикупљања средстава за њихово лечење, те у хуманитарним акцијама добровољног давања крви.

Г. О.

Мост пријатељства и сарадње

Савез пензионера Србије, на челу са проф. др Андрејом Савићем, и Уједињени савез пензионера 2004 Бугарске, који предводи председница Валентина Николова, потписали су 22. августа, у Београду, Меморандум о сарадњи. Потписивању су присуствовале Драгана Калиновић, председница Покрета трећег доба Србије, и Ружица Белановић, председница Градске организације пензионера Београда.

Меморандум има за циљ подстицање и развој сарадње два савеза у области заштите права и интереса пензионера, као и унапређење њиховог материјалног, социјалног и општег друштвеног положаја. Посебна пажња биће посвећена размени искустава у остваривању права из пензијског и инвалидског осигурања, здравствене и социјалне заштите и побољшању друштвеног стандарда пензионера.

Овим документом је обухваћена и сарадња у области социјално-хуманитарног рада, друштвених, културно-забавних и спортско-рекреативних активности, а предвиђена је и размена информација о значајним програмским активностима, као и размена искустава у погледу организовања културно-уметничких, спортских и других манифестација.

– У оквиру међународне сарадње, чији је носилац САПЕНС, потписали смо Меморандум са националном асоцијацијом пензионера Бугарске и тиме верификовали облике сарадње који већ постоје на локалном нивоу, нарочито у Пиротском округу и Димитровграду. До сада су то махом била дружења, туристичке посете и различите културно-уметничке манифестације, али

Председник САПЕНС-а проф. др Андреја Савић и челница Уједињеног савеза пензионера 2004 Бугарске, Валентина Николова

сада смо поставили правни основ да сарадњу развијемо и на републичком нивоу – изјавио је Андреја Савић.

Председник Савеза пензионера Србије истакао је и да Меморандум предвиђа различите облике сарадње и да је нарочито важан због тога што даје правни основ за размену праксе, али и склапање договора о конкретним програмима и активностима усмереним на побољшање и унапређење положаја пензионера у ове две државе.

Чланови бугарске делегације истакли су да се сарадња одвија у духу пријатељства и уважавања народа Србије и Бугарске.

– Желимо да кроз размену добре праксе и јачање веза обезбедимо живот достојан

пензионера. Сарадња ће се одвијати кроз сусрете, различите културне и социјалне догађаје, спортско-туристичке активности и уметничке пројекте, уз подршку социјалном укључивању старијих – нагласио је Иван Естатијев, заменик председника бугарског Савеза.

На овај начин створен је мост који повезује два савеза, али је и институционализована вишегодишња сарадња локалних пензионерских организација и отворена могућност њеног проширивања на национални ниво, све у циљу бољег положаја пензионера и јачања пријатељских веза Србије и Бугарске.

Драгана Лукић Лазовић

Отежана исплата пензија из Руске Федерације

Пензијски фонд Руске Федерације обавестио је Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање да је дошло до проблема у реализацији исплате пензија корисницима руских пензија којима је пребивалиште ван територије ове државе, због санкција које су уведене Газпром банци – кореспондентској банци овлашћеној за међународне трансфере пензија и других социјалних давања.

Иако Газпром банка располаже Лиценцом 38А, којом је дозвољено обављање трансакција потребних за исплату пензија особама изван територије Русије које нису држављани САД, у пракси се јављају значајне потешкоће и кашњења,

што отежава пренос средстава ка иностраним банкама. Због ових околности, корисници пензија из Русије се обраћају Републичком фонду ПИО наводећи да за последња два тромесечја нису примили своје пензије.

Пензијски фонд Руске Федерације предложио је да се, у сарадњи са банкама у Републици Србији код којих корисници имају рачуне, размотре могућа решења како би се омогућила несметана реализација преноса пензија без ризика од последица санкционе политике. Сходно томе, Републички фонд ПИО и Завод за социјално осигурање обратили су се Народној банци Србије како би се нашло

решење за редован пријем средстава из Пензијског фонда Руске Федерације у банке у којима корисници имају рачуне.

У Републици Србији има 808 корисника којима Пензијски фонд Руске Федерације исплаћује пензије. Међународни споразум о социјалном осигурању, који је Република Србија крајем 2017. године потписала са Руском Федерацијом, подразумева исплату пензија тромесечно, уз претходно достављене потврде о животу корисника пензија. Потврде о животу се по фиксним датумима достављају филијалама Фонда ПИО, који обједињене податке доставља Пензијском фонду Руске Федерације.

Г. О.

Седам дана за Мирослављево јеванђеље

Поводом 20. годи-на од уписивања на Унескову листу „Памћење света“, Мирослављево јеванђеље било је доступно јавности у Народном музеју Србије, од 1. до 8. августа ове године.

У том периоду су у Народном музеју, за све љубитеље уметности и историје, па и оне најмлађе, организована стручна вођења током којих се разговарало о томе како је настало Мирослављево јеванђеље, о његовом историјском контексту, у чијем се све власништву налазило кроз векове и како је успело да преживи од 12. века до данас.

Мирослављево јеванђеље је наш најстарији сачувани рукопис и важан сведок прошлости и наше писмености.

Општина Медвеђа брине о најмлађима

У просторијама општине Медвеђа, 8. августа, уручено је двадесетак аутоседишта за бебе, рођене крајем прошле и у првој половини ове године. Аутоседишта су поклон локалне самоуправе родитељима.

Слична акција, већ годинама уназад, постоји и у Лесковцу у коме је недавно младим мајкама и очевима са подручја стотинак месних заједница подељено 164 седишта за децу узраста од једне до шест година.

Све ове активности локалних самоуправа са територије Јабланичког управног округа одвијају се уз помоћ републичке Агенције за безбедност саобраћаја. Аутоседишта су финансирана средствима локалних самоуправа, предвиђених буџетом.

Регистар особа са инвалидитетом

Министарка за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Милица Ђурђевић Стаменковски (на слици), приликом дружења са децом оболелом од ретких болести и њиховим породицама у Музеју „Старо село Сиројино“, најавила је формирање регистра особа са инвалидитетом, чиме ће се успоставити још боља и свеобухватнија подршка државе.

Како је навела, овим регистром, који ће се формирати у оквиру новог Закона о евиденцији особа са инвалидитетом, олакшаће се рад Републичком фонду за здравствено осигурање, као и Министарству за бригу о породици и демографију, у чијем се саставу налази и посебна канцеларија посвећена оболелима од ретких болести.

– Формирањем регистра, који ће бити намењен родитељима, породицама, деци и свима онима којима је потребна подршка државе, на бољи начин ће се примењивати адекватне мере и процедуре у циљу обезбеђивања бољих услова живота особа са инвалидитетом – нагласила је Ђурђевић Стаменковски и истакла да се заједничким снагама, међусобном подршком и љубављу остварује заједнички циљ, а то је да се данас ретки често помињу, да се о њима говори и истиче колико су они заиста посебни.

Радови на конзервацији Античких терми

У септембру почињу радови на конзервацији највећег приватног античког купатила на Медијани. Оно је припадало Константиновој вили и служило је као пандан данашњим спа-центрима. Пројекат „Конзервација и презентација терми Константинове виле на Медијани“ подржало је Министарство културе са 6,7 милиона динара, а водиће га тим стручњака Археолошког института у Београду, на челу са др Надеждом Гавриловић Витас.

Прва фаза пројекта реализована је 2022. године, када су обновљене поједине просторије у северозападном делу терми. Од септембра би требало да крене друга фаза која треба да се заврши до краја године и која за циљ има да учини просторије потпуно презентним и промовише их јавности.

Терме на Медијани простиру се на око 1.200 метара квадратних и биле су луксузно уређене и декорисане мозаицима и фрескама. За Римљане је, истиче Надежда Гавриловић Витас, ритуал купања био од посебне важности – трајао је сатима и био значајан и као друштвени догађај, прилика за дружење, склапање послова, па чак и уживање у храни и вину.

Када радови буду завршени, посетиоци ће моћи да закораче у амбијент који је некада давно био средиште друштвеног и културног живота Ниша, града цара Константина.

Фото: Јелена Мишић

Средства за модернизацију сточарске производње

Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство донео је 15. августа ове године одлуку о расподели 115 милиона динара за суфинансирање набавке нових машина и опреме како би се унапредила сточарска производња на територији Војводине. Ова средства обезбеђена су кроз Програм подршке спровођењу пољопривредне политике и политике руралног развоја АП Војводине за 2025. годину, уз сагласност Министарства пољопривреде Републике Србије.

Конкурс је спроведен у складу са Правилником о додели средстава, након обраде пријава Комисија је утврдила бодовну листу, а потом су средства и званично расподељена.

Субвенције су намењене за куповину трактора, прикључних машина, система за мужу и хлађење млека, као и модерне опреме за храњење, појилица и опреме која обезбеђује боље услове држања стоке, а све са циљем да се сточарска производња учини ефикаснијом и конкурентнијом, а пољопривредницима омогући да лакше одговоре на захтеве тржишта.

Просечне зараде по запосленом у јуну – 107.075 динара

Просечна бруто зарада обрачуната за јун 2025. године износила је 147.947 динара, док је просечна зарада без пореза и доприноса (нето) износила 107.075 динара, саопштио је Републички завод за статистику.

Раст бруто и нето зарада у периоду јануар–јун 2025, у односу на исти период прошле године, износио је 11,0 одсто номинално, односно 6,4 одсто реално.

У поређењу са истим месецом претходне године, просечне бруто и нето зараде за јун 2025. номинално су веће за 11,8, а реално за 6,9 процената.

Медијална нето зарада за јун 2025. године износила је 83.525 динара, што значи да је 50 одсто запослених остварило зараду до наведеног износа.

Дани Србије у Словенији

У Горњој Радгони, у Словенији, крајем августа, одржан је Међународни пољопривредно-прехрамбени сајам АГРА, на ком је Србија први пут била земља партнер. На 75.000 метара квадратних окупило се више од 1.700 излагача из 35 земаља, а учествовале су и бројне компаније и привредници из наше земље.

– АГРА има посебан значај за Србију и израз је дубоког пријатељства и сарадње Србије и Словеније, које повезују снажне економске везе. Желимо да покажемо све оно чиме Србија располаже, од традиционалних производа до савремених решења у области паметне пољопривреде – изјавио је министар пољопривреде, шумарства и водопривреде, проф. др Драган Гламочић.

Програм приређен у оквиру Дана Србије пружио је прилику посетиоцима да упознају наш фолклор и гастрономију, али и да присуствују пословном форуму.

Министар Гламочић је подсетио да безбедност хране остаје приоритет, те да је у току јавна расправа о новом закону који регулише ову област. Он је као пример успеха навео воћарство, област у којој је Србија са око 200.000 хектара под воћем и извозом вредним око милијарду и по евра годишње, препозната као европска велесила.

Сурдулица: одржана „Власинска регата“

У организацији Туристичке организације општине Сурдулица, 9. августа, одржана је 14. међународна еколошка „Власинска регата“.

Традиционална спортско-туристичка манифестација на Власинском језеру окупила је више од 50 кајакаша из Бугарске и Србије. Аматери и професионалци једрили су језером у кајацима једноседима и двоседима.

Кајакаши су веслали један круг око највећег плутајућег тресетног острва Дуги дел, а љубитеље природе, воде и активног одмора уживали су и у атрактивној дисциплини веслања на дасци. Авантуристички спектакл на води почео је код видиковца „Зоне“.

Циљ регате био је да промовише спортски дух, дружење и природне лепоте Власине и истоименог језера. Пошто Власина слови за предео изузетних одлика под заштитом државе, коришћена су еколошка пловила без мотора.

Регату на Власини реализовао је Наутички клуб „Лиман“ из Земунa.

У Варварину први биоскоп на отвореном

У центру Варварина одржана је прва пројекција филма на отвореном. Биоскоп под ведрим небом окупио је бројне малишане и њихове родитеље да уживају у филму „Штрумпфови“ који је обележио детињство многих генерација.

Организатор овог спектакла за најмлађе и њихове родитеље било је Удружење грађана „Наша деца 037“, а подржала га је општина Варварин.

У Удружењу кажу да је прва радионица, биоскоп на отвореном, успешно реализована. Деца су понела лепо искуство пуно смеха и радости, а као шлаг на торту уприличено је дружење са Микијем и Мини Маус, што је малишанима донело додатно уживање.

Удружења „Наша деца 037“ најавило је следећу радионицу, „Игре без граница“, која ће се одржати у Горњем Катуну.

Трговиште: подршка развоју сеоског бизниса

Председница општине Трговиште Наташа Манастијевић потписала је уговоре о додели субвенција предузетницима из сеоских средина. Министарство за бригу о селу сиромашној и неразвијеној општини на крајњем југу Србије обезбедило је бесповратно 3,6 милиона динара. Државне паре добиће осморо предузетника са села, који су у обавези да реализују пројекте у области предузетништва.

Ради унапређења привредних активности на селу предузетници ће утрошити новац за набавку нових машина и опреме за обављање занатских, производних и услужних делатности.

Субвенције нису намењене примарној пољопривредној производњи, реконструкцији и адаптацији грађевинских објеката.

СВАКА ДРУГА ЖЕНА У СРБИЈИ СЕ ОДРИЧЕ НАСЛЕДСТВА У КОРИСТ МУШКАРЦА

Право на имовину – када су обичаји јачи од закона

Иако је институт наслеђивања предака стар колико и цивилизација, у савременом свету питања наследства често остају маргинализована мада би могла бити кључна за разумевање друштвене динамике једне заједнице. У традиционалном

Надежда Сатарић из Удружења грађана „Снага пријатељства – Amity“

друштву као што је наше остали су живи реликти прошлих времена када се наслеђивање по мушкој линији подразумевало, а лишавање женских наследника имовине нешто што се не доводи у питање. Први закон који је у потпуности изједначио женске и мушке наследнике у нашој земљи донет је пре 70 година, али пракса показује да обичаји остају јачи од закона и да се велики број жена одриче свог права у корист мушког члана породице.

Женско удружење колубарског округа (ЖУКО) је 2023. године представило резултате своје кампање, спроведене уз подршку UN Woman Serbia, и изнело податак да се више од 43 одсто жена одрекло имовине која им припада, најчешће у корист брата. Међутим, одрицање од наследства не тиче се само имовинских права, оно носи веома сложене емоцио-

налне, културне и економске последице. „Женско дете – туђа кућа“ и даље се јавља као главни аргумент код људи који подржавају став да мушкарци треба да имају веће право приликом наслеђивања; подразумева се да се ћерка уда и оде, док син остаје у родитељској кући и продужава лозу. С овим ставом повезан је и институт мираза, по коме се жени приликом удаје додели одређени део имовине и она након тога губи право на остатак породичног наслеђа. Ипак, склапање брака, као и његов квалитет и трајање није нужност која се подразумева, а у прилог томе стоји не тако

сјајна статистика која говори да се у Србији сваки трећи брак заврши разводом и да у просеку траје 13 година. Последично, намеће се питање куда одлази жена која се разведе, и са друге стране, колико жена остаје у лошем браку само зато што немају куд јер су се одрекле наследства које им је по закону припадало.

– Наш Закон о наслеђивању је врло коректан, правичан и није дискриминаторан. Међутим, потребно је да прође још много година како би законске норме добиле примат над обичајним нормама које су тренутно јаче. Економска зависност

излаже жену ризику од насиља у породици и отежава им излазак из „круга насиља“ уколико су му изложене – каже Надежда Сатарић, председница Управног одбора Удружења грађана „Снага пријатељства – Amity“.

Осим повећања ризика од разних облика насиља, постоји и низ других последица до којих овај чин може довести. Наиме, неко ко нема имовину у власништву нема могућност подизања кредита и покретања сопственог бизниса, те ова тренутна одлука може да поремети будуће планове. Такође, особа која се одрекла имовине нема право на социјалну помоћ у периоду за који је могла да се издржава од наследства, продајом или издавањем. На пример, ако се неко одрекао имовине вредности 100.000 динара, а социјална помоћ је 8.000 динара, он нема права на помоћ годину дана. С обзиром на то да се жене најчешће одричу кућа и земље који вреде много више, лишавају себе могућности да им држава на овај начин помогне скоро па доживотно.

– Могло би да се измени правило да се на оставинску расправу иде у року од 40 дана, већ да се тај рок мало пролонгира, како би прошао период жаловања за преминулим чланом породице. То је период када се углавном не размишља о имовини и наслеђивању и да нешто може поћи по злу. При свакој локалној самоуправи може се наћи бесплатна правна помоћ и препоручљиво је да се свако прво детаљно распита о својим правима – наводи Надежда Сатарић.

Истраживање које је 2024. године спровела канцеларија Повереника за заштиту равноправности бавило се испитивањем ставова различитих старосних и социјалних група према наслеђивању и најопсежније је

истраживање на ову тему које је досад реализовано код нас. Резултати су показали да 40 одсто испитаника уопште није упознато са својим правима и обавезама приликом наслеђивања, без обзира на пол и старост, али и да 33 одсто и даље сматра да мушкарци треба да имају предност приликом наслеђивања. Жене често нису упознате са својим правима због општеприхваћених друштвених норми, а истраживачи закључују да познавање закона не утиче на породичну динамику и очекивања која је утврдила традиција – да своје наследство уступе мушком члану породице.

Традиционалне вредности и стереотипи најчешћи су мотиви за одрицање од наследства, при чему 59 одсто испитаника истиче моралну дужност, а 51 одсто жељу за очувањем добрих породичних односа. Жене углавном не инсистирају на својим правима због потенцијалне осуде од стране других чланова породице, не размишљајући да на тај начин себи одузимају могућност остваривања неких будућих права. Дужност нотара је да сваку особу која се одриче наследства упозори на последице те одлуке, али друштвени притисак показује се као важнији фактор, о чему говори и податак Републичког геодетског завода да су жене у Србији власнице свега 25 одсто непокретности. Ипак, уочљива је тенденција раста броја младих жена које желе да се одрекну наследства јер сматрају да би им представљало само терет.

– Кључно је радити на подизању свести жена о значају коришћења свог права на наслеђивање, предочити им све могуће последице те одлуке. Чак иако имовину сматрају непотребном, треба да знају да им власништво даје одређену дозу економске сигурности, а касније и њиховој деци. Морамо им стално говорити да није тачно да ће бити обезбеђене удајом, јер ако се разведу неће моћи да деле имовину у коју су дошле, већ само оно што је стечено у браку – закључује Надежда Сатарић.

Емина Ћирић

НА ГОЛИЈИ ПРВИ ТУРИСТИЧКИ ОБЈЕКАТ НАМЕЊЕН ОСОБАМА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Даље унапређење социјалне инклузије

Министарка за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Милица Ђурђевић Стаменковски, отворила је, 11. августа, на Голији први туристички објект у Србији који је намењен особама са инвалидитетом и њиховим породицама. Објект је предвиђен за боравак, дружење, рекреацију и инклузију особа са инвалидитетом, а Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања је за његову изградњу и адаптацију издвојило три милиона динара.

– Голија ће бити место без баријера, као што желимо да буде и читава наша Србија – навела је Милица Ђурђевић Стаменковски и додала да ће наредне године ресорно министарство одредити и додатна средства за отварање инклузивног игралишта за децу, младе, особе са инвалидитетом и све који желе да уживају у лепотама те планине.

Ова иницијатива представља значајан корак ка унапређењу социјалне инклузије и туризма у Србији. Омогућавањем приступа особама са инвалидитетом, Голија постаје инклузивно одређиште, промовишући једнакост и подршку угроженим групама.

Министарка је истакла да је Голија симболично и право место одакле почиње кампања Министарства за рад под називом „Ближе људима“, што говори о концепту који ће се примењивати током њеног трајања. Циљ кампање је успостављање директног контакта са породицама које живе у пограничним подручјима, са породица-

Објект су отворили Александар Митровић, председник општине Ивањица, Маринко Маринковић из Удружења ОСИ Ивањице и министарка Милица Ђурђевић Стаменковски

ма бораца, ветерана, ОСИ, социјално угроженим породицама и онима са више деце.

Милица Ђурђевић Стаменковски је истакла да је обавеза Министарства да буде тамо где су људи, јер су они најважнији ресурс државе.

– Верујемо да радом на терену можемо најбоље да препознамо потребе нашег народа, да се суочимо са проблемима које ћемо заједнички, у сарадњи са другим надлежним институцијама, решити на местима где су и препознати – рекла је министарка за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и нагласила да држава води рачуна о свим својим грађанима и да заборављених и мање важних људи нема.

Отварању објекта на Голији присуствовала је и помоћница министра за рад у Сектору за заштиту особа са инвалидитетом, Биљана Барошевић, као и председник општине Ивањица, Александар Митровић, и Маринко Маринковић, представник Удружења особа са инвалидитетом Ивањице.

Г. О.

ФОНД ОД 50.000 ФУНТИ ЗА ЖЕНСКО ПРЕДУЗЕТНИШТВО У СРБИЈИ

Подршка женама са сопственим бизнисом

За предузетнице и власнице малих бизниса у Србији, 18. августа, отворен је конкурс за грантове од по 10.000 фунти, у оквиру пројекта „Снажне и важне“ који спроводи НАЛЕД уз подршку Британске амбасаде у Београду. Пријаве трају до 14. септембра 2025, у поноћ, а укупан фонд износи 50.000 фунти (око 58.000 евра).

На конкурс се могу пријавити предузетнице и фирме основане од 1. јануара 2018. до 31. децембра 2022, чији су оснивачи и законски заступници жене са најмање 51 одсто власништва. Да би стекла право на грант, услов је да су предузећа пословала позитивно у 2023. и 2024. години, да су уредни порески обвезници, без блокираних рачуна и изречених забрана пословања, док њихови оснивачи и заступници не смеју бити правоснажно осуђивани нити у кривичном поступку.

Грантови су намењени активностима које доносе конкретна унапређења, од набавке опреме и увођења нових производа и услуга, преко дигитализације и сертификација, до маркетиншких активности које помажу бољем пласману на тржишту. Средства ће бити додељена за најбољих пет предлога. Свака корисница мора да обезбеди сопствено учешће од најмање 10 одсто укупне вредности пројекта, чиме се подстиче одговорност и одрживост пословних идеја.

Пријаве се подносе искључиво путем сајта snazneivazne.naled.rs, где су доступни сви детаљи конкурса, услови и формулари за аплицирање.

Осим финансијске подршке, учеснице ће имати прилику да се повежу кроз радионице, едукације и менторски рад, чиме програм „Снажне и важне“ постаје свеобухватна подршка за оснаживање жена у бизнису.

М. Ј.

РЕГИОНАЛНА ОЛИМПИЈАДА ТРЕЋЕГ ДОБА ОДРЖАНА У ГОРЊЕМ МИЛАНОВЦУ

Доминирали домаћини

У организацији Удружења пензионера Горњи Милановац и уз подршку локалне самоуправе, 19. августа, у Спортској хали „Бреза“ у овом месту, одржана је регионална Олимпијада спорта, здравља и културе трећег доба. Манифестација је окупила екипе удружења пензионера Моравичког округа из Ивањице, Лучана, Чачка и Горњег Милановца. Такмичари су се надметали у пет дисциплина: кошарци (извођењу слободних бацања), пикаду, шутирању на мале голове, шаху и брзом ходу.

Окупљене је поздравио Милан Васић, председник Удружења пензионера Горњи Мила-

Квалификационо такмичење за пензионере Моравичког округа

новац, који је истакао да је, поред такмичарског дела, циљ догађаја дружење и промоција спорта у трећем добу.

Манифестацију је званично отворио председник општине

Дејан Ковачевић, поручивши да спорт у позним годинама доприноси виталности, те да су оваква окупљања важна за јачање духа и заједништва. Надметању је присуствовао и Драган

Петковић, секретар Савеза пензионера Србије, који је нагласио да је хала „Бреза“ право место за такве манифестације и да је поносан што се квалификационо такмичење одржава управо у Горњем Милановцу.

Прво место у дисциплини шах освојила је екипа из Ивањице, у пикаду екипа из Лучана, док су у шутирању на мале голове победу однели пензионери Чачка. Домаћа екипа Удружења пензионера из Горњег Милановца била је најбоља у две дисциплине: у брзом ходању и извођењу слободних бацања.

Победници ће учествовати на републичком такмичењу у Врњачкој Бањи. **М. Васић**

ИНФОРМАТИЧКО ОПИСМЕЊАВАЊЕ
ЧАЈЕТИНСКИХ ПЕНЗИОНЕРА

Сусрет са модерним технологијама

Поводом дана Библиотеке „Љубиша Р. Ћенић“ пензионерима Чајетине додељена је Захвалница у знак добре сарадње и помоћи у раду ове установе.

Сарадња се одвијала у више области, међу којима је и информатичко описмењавање. Уз стручно руководство Љиљане Ракић и више сарадника библиотеке „Љубиша Р. Ћенић“, а на основу њиховог Програма рада, обављена је обука пензионера на пољу информатичког описмењавања. И поред предзнања и извесног нивоа информатичке писмености, који су заинтересовани пензионери поседовали, желели су више детаља и сазнања како би себи олакшали послове и неке кућне обавезе, дистанцијом, посредством интернета, као што су набавка и куповина разних производа, плаћање месечних рачуна за комуналне услуге и разне друге потребе.

У свему томе свесрдно су им помогли запослени у библиотеци одржавањем информатичких радионица у просторијама чајетинског Удружења пензионера и библиотеке. Тако су се пензионери старосне доби од 60 до 90 година сусрели и упознали са модерним технологијама које нису ни могли да замисле у својој младости.

Чајетински пензионери су и редовни посетиоци књижевних вечери на промоцијама нових књига, на многим изложбама и свим осталим манифестацијама које организује ова библиотека. Они су и највернији љубитељи књига и читаоци јер, како кажу: „Књиге не читамо само из радозналости, већ да би кроз тај процес оплеменили и продужили своје животе“.

Велинка Бисић

НОВА ШАНСА ЗА ПРЕДУЗЕТНИЦЕ ЗЛАТИБОРСКОГ ОКРУГА

Дигитализација и нова тржишта

На Златибору је почетком августа одржана манифестација „Gondola Ethno Vibe“, која је окупила предузетнице, лидерке и представнице институција овог округа. Циљ сусрета била је промоција женског предузетништва и подршка економском јачању жена, а посебно је истакнута важност дигитализације и присуства на онлајн тржиштима.

Директорка Сектора за предузетништво Привредне коморе Србије, Бранислава Симанић, и директорка ЈП „Gold Gondola“ разговарале су о конкретним активностима пружања економске подршке женама овог краја. Симанић је нагласила да верује у идеје, производе и потенцијал жена Златиборског округа, те да ће у наредном периоду пажња бити усмерена на јаче присуство жена предузетница на дигиталним платформама, као и на освајање нових тржишта.

Овај догађај је предузетницама пружио прилику да размене искуства, представе своје производе и

услуге, али и да остваре контакт и повежу се са хотелима, ресторанима и дистрибутерима, те са чланицама Секције за женско предузетништво Привредне коморе Србије.

На дигиталној поставци представљени су брендови попут „Etnology“, „Woolart“ и „House of Mati“, док је Hoћни маркет привукао бројне посетиоце који су уживали у домаћим производима – од џемова, разних врста меда и сирева, до накита, грнчарије и традиционалне медицине.

Манифестација је окупила удружења и иницијативе попут „Лидер са душом“, „Жене лидерке региона“ и Удружење жена предузетница „Злата“, а посебан допринос дала је Мира Шемих, директорка водича „Gault&Millau“ за Србију и Словенију.

Д. Лукић Лазовић

Сви су победници

Важност активног и здравог живота у трећем добу све се више прихвата међу пензионерима, о чему сведоче и спортска надметања која из године у годину окупљају све већи број заинтересованих при пензионерским удружењима.

На теренима Спортско-пословног центра у Оџацима, 1. августа су одржана окружна такмичења Олимпијаде трећег доба са 49 учесника из Сомбора, Апатина, Куле и Оџака. При температури која је премашила тридесети подељак, спортског духа није мањкало иако су поједини такмичари увелико ушли у седму, па и осму деценију живота. Такмичење се одвијало у пет дисциплина примених годинама: шаху, пикаду, бацању лопте у кош, шутирању лопте на мали гол и штафети у брзом ходању. Манифестацију је званично отворила заменица председнице општине Оџаци, Милана Личина.

Подршку такмичарима и домаћинима пружили су и председник Савеза пензионера Србије (САПЕНС), проф. др Андреја Савић, и председник Савеза пензионера Војводине (СПВ), Милан Ненадић, са сарадницима.

Такмичење је протекло у фер и коректној игри, неколицина се опробала и у бацању висеће кугле, стоном тенису и у гађању ваздушном пушком. Како смо чули од Драгана Петковића,

Учесници Олимпијаде са признањима

секретара САПЕНС-а, стрељаштво је некада била једна од дисциплина на пензионерској олимпијади, међутим захтева значајнија средства и озбиљније припреме али увек постоји могућност њеног повратка на спортска „борилишта“.

Милан Ненадић, председник СПВ, изразио је задовољство како спортским тако и културним садржајима у оквиру активности покрајинских пензионерских удружења и посебно истакао значај оваквих окупљања у оквиру заједнице као целине, јер се тиме друштвени живот пензионера подиже на виши ниво.

Треба одати признање домаћинима, који су први пут били

организатори спортских сусрета пензионера на нивоу округа, јер је све прошло беспрекорно, што нам је потврдио Зоран Станојевић, председник Општинског удружења пензионера Оџаци. Како је нагласио, промотивни део такмичења – гађање из ваздушне пушке и стони тенис, по предлогу Спортског савеза општине Оџаци, био је право изненађење манифестације, а Клуб стонотенисера и Стрељачки клуб домаћина су обезбедили адекватне тренере који су заинтересоване упознали са пропозицијама.

Пре ручка организован је и најсвечанији део манифестације, а то је додела пеха-

ра, медаља и признања, као и захвалница пријатељима, приредницима и појединцима на помоћи у организовању овог важног надметања за оџачке пензионере.

Када се сумирају сви резултати, појединачни и екипни, долази се до закључка да они и нису толико битни јер је најбитније дружење, те да су сви који су се пријавили на ову Олимпијаду у ствари победници. Најбоље појединце и екипе на јесен чека Врњачка Бања и републички сабор који ће окупити неколико стотина пензионера на 18. Олимпијади спорта, здравља и културе трећег доба.

И. Огњанов

СПОРТСКО ТАКМИЧЕЊЕ ПЕНЗИОНЕРА У СМЕДЕРЕВСКОЈ ПАЛАНЦИ

Две екипе за Регионалну олимпијаду

Општинска организација пензионера Смедеревске Паланке за своје чланове је организовала спортско такмичење. На спортским теренима Паланачке гимназије тридесет пензионера такмичило се у пикаду, шутирању на мале голове, кошу, брзом ходању и шаху. То је било такмичење за одабир две екипе које ће организацију пензионера представљати на Регионалној олимпијади трећег доба, 2. септембра у Смедеревској Паланци.

Иначе, паланачки пензионери имали су и једнодневни излет до Пирота. Видели су ткачицу у којој се ткају чувени пиротски ћилими, Музеј Понишавља и тврђаву. По повратку из Пирота пензионери су обишли Белу Паланку, где су се одржавали Дани банице, те су имали прилику да дегустирају и купе разне врсте банице. Био је то један лепо проведен дан на истоку Србије који ће паланачким пензионерима остати у дугом сећању.

Сл. Костантиновић

Са излета паланачких пензионера у Пирот

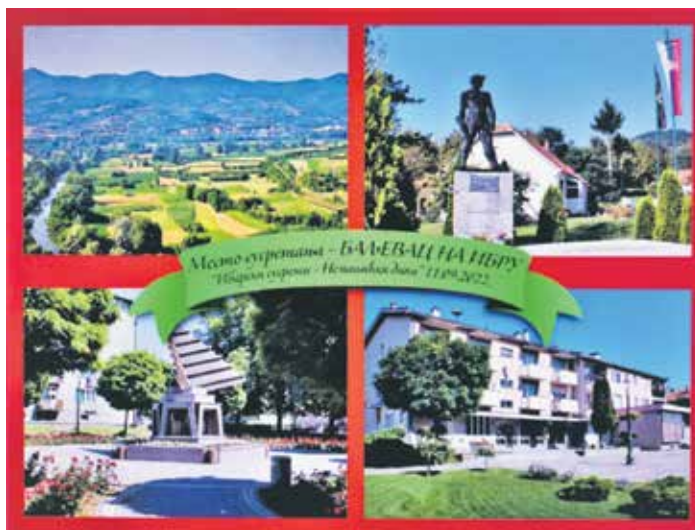
ПРВИ ПУТ ОБЕЛЕЖЕНИ ДАНИ БАЉЕВЦА НА ИБРУ

Садашњост обасјана прошлошћу

Обележавање значајних датума из прошлости не припада само већим градовима и варошима, чине то с велики поносом и мања места и варошице. Једно од таквих места је и Баљевац на Ибру, варошица истоимене области окружена моћним планинама Копеоником, Голијом и Жељином, у колевци Немањића, са најлепшим манастирима и црквама из времена родоначелника лозе Стефана Немање и његових потомака. У овој варошици никада се живот није прекидао, а о томе сведоче многи праисторијски артефакти, позно антички и рано византијски локалитети, неколико средњовековних цркава из 12. и с краја 13. века, као и једна мало позната подземна црква која је преживела османлијску окупацију и остала да сведочи о храбрим и мудрим староседеоцима Баљевца.

Ослањајући се на богату културно-историјску баштину овог краја, тим Етно-уменичког клуба „Черенски“, уз подршку Савета МЗ Баљевац, први пут ове године обележио је Дане Баљевца на Ибру, од 14. до 21. јула.

– Трагајући за датумом који би могао да буде од изузетног значаја у прошлости нашег места, на иницијативу председника

Клуба, који се годинама бави истраживањем културног наслеђа краја, изабрали смо 14. јул, дан Светих мученика и бесребреника Козме и Дамјана (Св. Врачи), за најзначајнији датум у историји Баљевца – наводи Зорица Јаснић, заменица председника Клуба „Черенски“, који се бави очувањем и неговањем етно-културе у рашком Ибру.

Назначеног дана 1815. године Баљевац је ослобођен од Турака. Према архивској грађи и веродостојним документима из тог времена, баљевачки читлукција сјенички спахија Јусуф-ага Бељај је са већом групом

Османлија пошао да помогне Латиф-аги у одбрани Карановца (садашњег Краљево) од Карађорђевић устаника, али га је код средњовековног града Маглича сачекао расински кнез Радосав Јелачанин и потукао до ногу. Од тада је ова варошица у средњем току Ибра наставила живот у слободи од Турака.

Како наводи Зорица Јаснић, прво обележавање Дана Баљевца је од значаја за ово место а уприличено је између светитеља, Св. Врача и Св. Прокопија, јер има симболичан народни и црквени значај.

Осам векова од подизања цркве Св. Никола у Баљевцу, пре две године ударени су темељи за изградњу нове цркве Св. Прокопија и за годину дана подигнут је прелеп храм посвећен овом заштитнику рудара. Имајући у виду да је Баљевац од давнина познат као рударско место и да Ибарски рудници каменог угља дају велики допринос просперитету и животу мештана, први Дани Баљевца били су посвећени и рударству, спорту, деци и младима, пензионерима и баљевачким песницима. Дани са богатим програмом између славне прошлости Баљевца и његове још светлије будућности.

Миле Јаснић

МЕЂУНАРОДНИ ФЕСТИВАЛ „БОСИЛЕГРАДСКО КРАИШТЕ ПЕВА И СВИРА“

Чаролија разигране младости

Величанствено и незаборавно било је у Босилеграду од 27. јула до 2. августа. Културно лето није могло боље да почне: традиционални међународни фестивал „Босилеградско краиште пева и свира“ окупио је 15 фолклорних ансамбала и више од две хиљаде играча из Турске, Украјине, Бугарске, Северне Македоније и Србије. Локална самоуправа и Центар за културу Босилеграда успешно су организовали 16. издање ове светковине која је окупила више од 15.000 љубитеља народне песме, игре и обичаја из Србије и иностранства.

Председник општине Босилеград, Владимир Захаријев, поносан је на чињеницу да је у протеклих 16 година наступило 265 иностраних и домаћих фолклорних ансамбала са више од 12.000 извођача.

– На отвореној сцени, у школском дворишту, посетиоци су доживели чаролије разигране младости. Важно је што су се на ревијалном фестивалу дружили млади људи

из разних крајева света. То је и најважнија тековина вишедневног фестивала – рекао је Захаријев.

Директор Центра за културу у Босилеграду, Воислав Божилов, нагласио је да је традиционални интернационални фестивал симбол културне размене у региону и да доприноси очувању нематеријалне културне баштине овог сиромашног краја на тремеђи. Божилов је рекао да су деца из иностранства и наше земље на прави начин представила чари и лепоте фолклора.

Несумњиво је да је током фестивалских дана Босилеград био позорница разиграних ношњи и звукова фруле, гајди, тамбурица, хармоника, гитара и других инструмената. И да се не заборави: организатори су учесницима обезбедили храну, смештај и ноћење у Дому ученика у Босилеграду и у селу Доња Љубата.

У надигравању најбољи су били Теодор Костић и Николина Станковић, чланови

Поред фолклора, и денс наступи

Културно-уметничког друштва „Врелац“ из Врањске Бање. За мис и мистера манифестације жири је изабрао Олгу и Сергеја Јанковића, фолклористе из Ниша.

Најлепша је била влашка ношња коју су носили Кристина Мијуцановић и Немања Геочеловић из Шарбановца код Бора. Најукуснију рибуљу чорбу скувала је на обали Драговиштице екипа „Еко бос“ из Босилеграда, док је у такмичењу „Рибено котле“ кулинарско умеће одмерило седам гастрономских екипа из Владичиног Хана, Сурдулице и Босилеграда.

Веселин Пешић

Да ли нас очекују још топлија лета

У летњем периоду највише нас занимају вести и теме у вези са временском прогнозом како бисмо планирали своје послове или своје одморе. Али климатске промене као феномен последњих година заокупљају све већу пажњу јавности и горућа су тема на глобалном нивоу.

Обичан човек ставља знак једнакости између временске прогнозе и климе, где прва предвиђа метеоролошке околности на једној локацији у одређеном временском периоду, док је клима ипак шири појам. Да не бисмо нагађали, консултовали смо стручњака из ове области, проф. др Александра Ваљаревића, професора Географског факултета Универзитета у Београду, и од њега добили доста корисних и занимљивих информација.

Професор Ваљаревић подсећа да клима заправо представља режим типова времена у раздобљу од најмање годину дана. Пошто једна година ипак није довољна да бисмо упознали климу неког простора, потребно је мерити много дужи период. Један климатолошки циклус, према Светској метеоролошкој организацији, траје 30 година и тек тада се може закључити каква је клима једног простора. Чак ни то није довољно јер, наводи Ваљаревић, када посматрамо планету Земљу, палео клима, клима прошлости где је најмлађа стара 12 хиљада година, мери се од последњег леденог доба. Клима која је стара 100 милиона година је најконстантнија.

Климатске промене у свету су очигледне и најбоље их

Проф. др Александар Ваљаревић

је дефинисати преко биљних заједница. Оно што се примећује су: учесталост и јачина екстремних падавина и суша, нестабилност пољопривредних система, смањење биодиверзитета, пораст

обалских ризика услед пораста нивоа мора и повећана учесталост шумских пожара. Све ове промене утичу на сигурност хране, миграцију становништва и одрживост економског развоја поготово у сиромашнијим регионима. Код нас је додатно изражен низак степен шумовитости у неким крајевима, недозвољена сеча стабала, нерегулисана урбанизација, неконтролисана градња али и неприлагођене пољопривредне праксе.

Наша земља се налази у поднебљу умерено континенталног појаса али са овим суперћелијским олујама које постају све чешће, Ваљаревић тврди да прелазимо у полупустињски, т. Б климат.

– Раније се нису појављивале суперћелијске олује а оне су одлика тропско-монсунске климе. Све ове промене се нису дешавале у последњих 60 година. Очигледно имамо климатске екстреме, што није карактеристично за наше подручје. Поставља се питање – шта ћемо даље? Даље морамо да се адаптирамо и живимо у новонасталим околностима – сматра Ваљаревић и додаје да воде могу бити проблем.

Бавећи се научноистраживачким радом, наводи да је дошао до неких запањујућих података.

– Србија је богата рекама и оне се уливају у три мора. Од тога, 25 одсто река које припадају егејском сливу је нестало,

Околина Дрине најбогатија искористивим водама

30 одсто река јадранског слива такође (реке Косова и Метохије и једног дела Пчињског округа). Највећи број наших река припада црноморском сливу, где је нестало чак 15 одсто притока у последњих 60 година. То више нису чак ни повремени токови. Можемо слободно рећи да су то климатске промене, климатски екстремни нажалост – наводи професор и истиче да је вода извор живота, те се њоме морамо више бавити.

Начин на који се то може предупредити је поштовање и чување извора, уз третирање Саве и Дунава које су међународне реке, као и очувањем Дрине и Колубаре. Професор Ваљаревић сматра да тако можемо побољшати стање, а у противном, како истиче, 4,5 мм/м² падавина можда неће бити довољно да се напуне резервоари.

Оквирна директива о водама Европске уније дели европске воде у пет класа еколошког статуса: висок, добар, умерен, лош и лошији, односно вода за пиће, пијаћа вода уз третирање и кување, прва механичка, друга и трећа механичка категорија. Неке земље скупљају кишницу која може да се користи за заливање биљака, те за механичко прање у индустрији. Код нас се за исте потребе и даље користи питка вода.

Западна Србија је регија наше земље најбогатија искористи-

вим водама, и то највише околина Дрине. Београд такође има велики број каптажа због Саве и Дунава, док су најсиромашнији делови средњи Банат, северна Бачка, јужна и источна Србија.

Поред свих утицаја на климу, Ваљаревић сматра да један може имати кључну улогу у њеној обнови а то је утицај унутрашњих сила земље.

– У једном раду, који пишем заједно са метеорологом Иваном Ристићем, износимо наду да ће ендегене силе успети да амортизују спољашње утицаје и да се температура мало снизи. Али то је све у домену теорије и питање је да ли смо у праву – сачекаћемо 2030. годину. Оно што ме радује је да имамо доста еколошких удружења, деца су едукованија од родитеља, поготово што већ у вртићима уче еколошке теме па постоји едукација од малих ногу. Ипак, недовољна брига, много дивљих депонија, нешто је на чему морамо радити. Секу се шуме, пале стрњишта, загађују се реке, свашта се баца у њих. Отпад се не рециклира. Нисмо још увек довољно освешћени. Све указује на то да морамо да мењамо навике, просторни план, да видимо са којим водама располажемо, који су нам безводни делови а који водни, и да их паметно користимо – закључује проф. др Александар Ваљаревић.

Љупка Адамовић

ЈУЛ У ЗНАКУ СОМБОРСКИХ ЖЕТЕЛАЧКИХ СВЕЧАНОСТИ

У славу хлеба и успешне жетве

Жетвени обичај Дужионица, односно Дужијанца, код војвођанских Хрвата и Буњеваца представља званичан завршетак жетве, али и симбол заједништва у вишенационалној средини у којој се људи међусобно поштују, разумеју и уважавају. Прославу тим поводом и ове године су уприличили Удружење грађана „Буњевачко коло“ и Хрватско културно-уметничко друштво „Владимир Назор“. Манифестација је трајала од петка, 18. јула, када су представљени бандаш и бандашица, па до недеље, 20. јула, када је после свете мисе у цркви Пресветог тројства уследио свечани дефиле учесника у традиционалним ношњама, праћен звуком тамбурица. Потом се на Тргу светог тројства развило коло у које су се ухватили и окупљени грађани.

Након краћег програма, свечана колона се упутила ка згради Жупаније где је седиште градске управе, како би градоначелнику Антонију Ратковићу изабрани бандаши и бандаши-

Предаја хлеба градоначелнику Сомбора: Наталија Матарих и Бојан Фратрић

це предали два хлеба, направљена од првог овогодишњег брашна.

Иначе, традиционални обичај Дужионица установљен је још пре три века, а на свој начин и у својим просторијама га обележавају Буњевци окупљени у УГ „Буњевачко коло“ који се осећају као аутентична група, и они који се сматрају буњевачким Хрватима окупљени у ХКУД „Владимир Назор“. Међутим, оно што их на крају споји јесте заједнички одлазак у цркву

Валентина и Лука Вуковић

на мису, заједнички дефиле и предаја хлеба (крува или круха) градоначелнику. Учесници дефилеа се разликују врло мало по ношњама, а и код једних и код других се за жетвене свечаности бирају бандаш и бандашица, који су централни ликови манифестације.

Овај назив потиче од мађарске речи банда, тј. бандаши, који су за време жетве одлазили код земљопоседника да косе жито а на челу групе су били управо бандаш и бандашица. Бандаш је био најспособнији косац а

уз њега је жито везивала у снопове бандашица која је такође морала бити веома спретна, а по завршетку посла она би од жита исплела венац који се партнеру стављао на шешир и након тога испекла хлеб од новог жита, тј. новог брашна, што је значило да је жетва готова. Ове године су испред УГ „Буњевачко коло“ крув предали Бојан Фратрић и Наталија Матарих, док су испред ХКУД „Владимир Назор“ градоначелнику Сомбора крух предали Лука и Валентина Вуковић.

Иванка Огњанов

ОДРЖАНА 19. БЕЛМУЖИЈАДА У СВРЉИГУ

Јело као туристички бренд

Почетком августа у Сврљигу је, у духу традиције и обичаја, одржана 19. туристичко-приредна и културна манифестација Белмуџијада. Манифестација је посвећена белмуџу који одавно носи светску титулу најукуснијег јела од сира. Поред такмичења у управљању овог специјалитета, одржана су такмичења у кулинарству по бакиним рецептима. Изабрани су и најлепша пастирица и пастир и многи су се опоробали у пастирским играма. Око хиљаду учесника у такмичарском делу и исто

толико у културно-уметничком програму приказали су знање и умеће и одушевили посетиоце на Пастиришту, месту одржавања манифестације.

У три саборска дана Сврљиг је посетило близу сто хиљада људи из земље и иностранства. Већина ужива у сабору и радо долази. Песник из Ниша Драган Ћирић, који је белмуџ ставио и у стихове, каже да радо долази јер Белмуџијада чува традицију и обичаје овог поднебља. Зорица Милановић родом је из Преконоге код

Сврљига а живи у Солуну, и сваке године из Грчке доводи културно-уметничко друштво и гајдаша. Драган Костић Брка, водитељ од прве манифестације, каже да је овогодишња једна од најбоље организованих Белмуџијада у такмичарском и културном делу програма. А за наредну јубиларну већ су почеле припреме.

Пастирско јело белмуџ у сврљишком крају се прави вековима и рецепт се преноси с колена на колено. Осим доброг укуса, оно данас представља туристички бренд

Сврљига и налази се на листи нематеријалног културног наслеђа Србије. По оцени чувеног портала TasteAtlas, ове године белмуџ је проглашен за најбоље светско јело од сира, а прошле године био је на трећој позицији.

Општина Сврљиг улаже у промоцију Белмуџијаде, рачунајући на економски пласман белмуџа и других производа. За време манифестације повећа се промет у трговини и ресторанима за 20 одсто, каже Мирослав Марковић, председник општине

Либаде и мирис кафе

У дворишту Музеја града, у Кући Аце Станојевића, у Књажевцу, 15. августа одржано је вече грађанске елеганције под називом „Либаде и мирис кафе“. Посетиоци су уживали у причама из старих времена, када је Књажевац одисао елеганцијом, лепотом ношњи и финим манирима.

– Желимо да прикажемо не само грађанску породицу Књажевца, не само идентитет које су оне стварале и по чему је заправо препозната ова наша варош, већ и да, из својих личних прича, на основу личних сећања, наш драги Књажевац оживи то неко прошло време – рекла је Милица Михајловић, в. д. директора Завичајног музеја у Књажевцу.

Љиљана Михајловић, председница Удружења за неговање традиције „Извор“, говорила је о обичајима и духу неких лепших времена.

– Мали монденски град какав је Књажевац, називали су многи

Увек интересантне приче о старим временима

Малом Венецијом или Малим Паризом. У њему су људи носили грађанску ношњу, шивену по узору на ону из већих градова. Држало се до елеганције и господствености, а и данас се осећа дух прошлости у сећању многих Књажевчана. Крсна слава била је светиња, а уз жито, колач, свећу и пригодно послужење славио се тај свети дан – подсетила је Љиљана Михајловић.

У дворишту Куће Аце Станојевића било је доста Књажевчана заинтересованих за историју свог места.

– Пуно је података о којима ми скоро да и ништа не знамо. Зато је то лепо да се чује и види – казала је Биљана Јеленковић.

Неки од присутних су изнели и своја сећања.

– Сваке суботе ми, деца, морали смо да чистимо улицу, да чупамо траву. Прво се зали-

Завичајни музеј у Књажевцу

је добро, па се чисти улица. То је био један леп грађански манир, тако да су све улице биле чисте. Данас нема много дружења на улици. Ми смо на улици буквално одрасли. Ту смо јели маст и хлеб, ту смо се играли, то је тако било дивно детињство – истакла је и Књажевчанка Гордана Раденковић.

Следеће тематске вечери биће уприличене у дворишту Музеја града, у дворишту Завичајног музеја, као и у дворишту Архео етно-парка у Равни код Књажевца, и биће посвећене грађанској породици, њиховом животу и традиционалним вредностима.

Ивана Вуликић

Стручни жири оцењује белмуж такмичарских екипа

Сврљиг. Сврљишка млекара је брендирали и продаје белмуж, а власник млекарне Вла-

да Крстић каже да се у време Белмужијаде потроши око три тоне сира.

Стога је јасно да су главно место на Белмужијади имали мајстори у справљању белмужа, 40 екипа из Србије. Горан Живић, вишеструки победник у овој категорији на сврљишкој манифестацији, сада председник жирија, каже да за белмуж зна цео свет, али му је крштеница у Сврљигу. Према оцени жирија овогодишњи победник у припреми белмужа је екипа „Раставница ММ“, други су „Кумови“, а трећи „Перча и другари“. Најмлађа награђена екипа је „Илија Милојевић“ из Лалинца код Сврљига.

Сваке вечери одржавана су и такмичења у кулинарству. Најбоље колаче припремила је Ирена Радоњић, слане и слатке пите Владимир Манић, а пецива Зоран Ранђеловић.

Најлепшу етно поставку штанда имао је Актив жена Сврљиг.

У великој конкуренцији изабрана је и најлепша пастирица Марија Јанковић, те најлепши пастир Младен Тодоровић. Свеукупни победник у пастирским играма је МЗ Преконога. На позорници су се сва три дана смењивале игре и песме фолклорних ансамбала из Србије, Грчке и Мексика, а наступили су и естрадни уметници.

Овогодишњу манифестацију организовао је Центар за културу „Проф. др Сретен Петровић Иче“, под покровитељством Министарства за државну управу и локалну самоуправу, општине Сврљиг и бројних спонзора и донатора.

С. Ђорђевић

свакодневна изложеност гласним звуковима утиче на здравље

Бука – невидљива опасност савременог света

Бука се дефинише као непожељан звук који може узроковати нелагоду и иритацију, а њени извори су свеprisутни: саобраћај, грађевински радови, индустријске активности, звучници у ресторанима и кафићима са којих се неретко чује веома гласна музика. Порастом урбанизације присуство буке постало је неизбежан део свакодневице и толико подразумевајућа појава да је више и не примећујемо. Међутим, без обзира на способност људског организма да се брзо прилагоди свакој новонасталој околности, изложеност буци је стрес који оставља дуготрајне последице на наше здравље.

Нормалним звуком се сматрају звуци јачине до 60 децибела, то је јачина звука нормалног разговора (нпр. јачина звука косилице и усисивача је око 80 децибела и не препоручује се изложеност дужа од два сата), док се све преко тога сматра буком и штетним по здравље. Али истраживачи који се баве овим проблемом све више пажње придају свим звуковима који нас окружују без обзира на њихову јачину, с обзиром на то да смо им перманентно изложени, поготово у градовима.

– Склони смо да мислимо да су само гласни звуци лоши јер осетимо тренутну нелагоду када им се изложимо и желимо да што пре утихну, но сваки звук је у својој суштини стрес. Одговор на стрес се активира несвесно, почињемо да дишемо брже, откуцаји срца се повећавају и тело убрзано лучи одређене хормоне како би се заштитило. Човек који је живео пре урбанизације и индустријализације је овакве ситуације доживљавао само неколико пута у свом животном веку, док их ми доживљавамо свакодневно и то се сада намеће као горући проблем за модерно дру-

штво – каже Ерика Ворен, професорка са Универзитета Браун.

Међу проблемима који се први јављају као последица изложености буци је поремећај сна – особи је потребно више времена да заспи, буди се чешће у току ноћи и устаје ујутру све раније; недостатак сна се даље рефлектује на целокупно функционисање организма и здравље. Европска агенција за животну средину (ЕЕА) недавно је објавила податке свог истраживања који говоре да пет милиона људи у Европи пати од тешких поремећаја сна директно изазваних буком.

Имајући у виду да гласни звукови држе наше тело у сталном стању борбе са стресом и настојању да уклони његов узрок, иако ми тога нисмо свесни, дугорочно се повећава ризик од најразличитијих здравствених проблема као што су болести срца, гојазност, дијабетес, проблеми са менталним здрављем, али и когнитивна оштећења код деце. Према проценама, хронична изложеност буци доводи

до 48.000 нових случајева срчаних обољења у Европи сваке године, док је број оболелих од депресије и анксиозности узроковане буком готово немерљив. Вишегодишње истраживање утицаја буке на здравље које је спровео Градски завод за заштиту здравља Београд показало је да је 10 одсто становништва наше земље појачано осетљиво на буку. Нарочито су осетљива деца млађа од шест година и особе старије од 65 година, а жене су осетљивије од мушкараца. Студија се искључиво бавила истраживањем ефеката такозване комуналне буке, односно буке која нас свакодневно окружује у комшилуку и на послу – звукови који потичу од саобраћаја и превозних средстава, индустријских погона, градилишта, тешких машина, из угостиољских објеката – и довољно су гласни да утичу на наш организам, били ми свесни тога или не.

Према Закону о заштити од буке у животној средини, свако ко емитује било коју врсту буке дужан је да прати њен утицај на

Koliko su glasni uobičajeni zvukovi?

животну средину и да емисију ограничи у складу са важећим прописима. Мерења буке се најчешће обављају за потребе праћења утицаја буке на животну средину коју емитују угостиољски објекти, индустријска постројења и саобраћај.

Осим комуналне буке на чије изворе објективно не можемо да утичемо, а некада нисмо у могућности ни да је избегнемо, склони смо и да својевољно излажемо своје уши гласним звуковима не размисљајући о последицама. Ово се највише односи на младе и децу који слушају гласну музику и при томе користе слушалице које испоручују звучне таласе довољно јаке да доведу до оштећења слуха. Тинитус је све чешћа болест уха код деце, а манифестује се зујањем у ушима без постојања одговарајућег спољног надражаја. Светска здравствена организација процењује да је 1,1 милијарда младих између 12 и 35 година у опасности од потпуног губитка слуха због хроничне изложености буци из аудио уређаја.

Савремени начин живота нажалост не дозвољава да се у потпуности лишимо буке као стресора, али оставља могућност да се заштитимо тако што ћемо више времена проводити у природи или парковима ван узбураног градског језгра, што је вишеструко корисно и на чему ће нам наш организам бити захвалан.

Емина Ћирић

Здрава храна и добро друштво

Уери медицине засноване на доказима, медитеранска исхрана одавно представља златни стандард у превентивној медицини, верује се због хармоничне комбинације многих елемената са антиоксидативним и антиупалним својствима, која надмашује било који појединачни хранљиви састојак или намирницу. Ново у вези са овим сазнањима је да би медитерански начин живота могао да смањи шансе за оболевање од кардиоваскуларних и других болести, те знатно продужи животни век и онима који не живе на Медитерану. До ових закључака довела су нова истраживања – последњих година објављено је чак 19 студија на ту тему, из различитих поднебља, која сугеришу да такав начин живота има користи и за људе који живе у другим деловима света.

Традиционалну медитеранску исхрану карактерише једноставна кухиња на бази биљака, где се велики део сваког оброка фокусира на воће и поврће, и ниска конзумација меса и прерађевина (црвено месо се користи веома штедљиво). Подстиче се конзумирање здраве рибе, која је пуна омега-3 масних киселина, док се јаја, млечни производи и живина једу у много мањим количинама него у традиционалној западњачкој исхрани. Главна маст је маслиново уље, обично екстра девичанско, а шећер и рафинисана храна се избегавају. За разлику од вина

које може, али у умереним количинама. Ову кухињу карактерише још једна здрава кулинарска навика – оброци се зачињавају зачинама тако да нема прекомерне употребе соли.

Медитеранска исхрана, дакле, одавно има дугачак списак научних признања, којима је управо додато још једно – од њених бенефита скоро подједнако могу имати користи и они који живе далеко од Медитерана. Недавна открића – 19 нових извештаја из великих проспективних студија – показала су, са готово савршеном доследношћу, изузетне користи медитеранске исхране у смањењу ризика од инфаркта миокарда, можданог удара, срчане инсуфицијенције, инвалидитета и укупног mortalитета. Студије су спроведене не само у медитеранском подручју, већ и у другим географским регионима, као што су Сједињене Државе, Азија и земље Европе које нису

медитеранске, а обухватиле су укупно 541.113 испитаника праћених у просечном периоду од 12,4 године. Код повећаног придржавања медитеранског начина исхране смањени ризик од кардиоваскуларних болести кретао се од девет до чак 52 одсто, а смањени ризик од укупног mortalитета од седам до 47 процената. Поред тога, највеће Predimed (Prevención con Dieta Mediterránea) испитивање са случајно, насумично одабраним учесницима склоним медитеранској исхрани, недавно је објавило предности оваквог начина исхране и у спречавању когнитивног пада и карцинома дојке. Студија је након 4,8 година праћења показала да је медитеранска дијета са бесплатним обезбеђивањем екстра девичанског маслиновог уља повезана са значајним смањењем ризика од развоја рака дојке код 4.280 жена. Ови резултати су привукли велику пажњу и научне заједнице и медија, јер су први пут докази највишег нивоа из насумичног испитивања указали да интервенција заснована на променама у обрасцу исхране може да смањи ризик од рака дојке и побољша когницију.

У испитивању спроведеном у Великој Британији истраживачи су пратили 110.799 одраслих особа између 40 и 75 година из Енглеске, Шкотске и Велса, у популационој студији под називом UK Biobank. Учесници су оцењивани на основу тога да ли

су се придржавали медитеранске исхране – како су се хранили, попут ограничавања уноса соли или узимања само здравих напитака, као и на основу њихових друштвених навика и тога колико су вежбали и одмарали се. Резултати су показали да одрасли у Великој Британији који су живели медитеранским начином живота имају 29 одсто мањи ризик од смрти од било ког узрока и 28 одсто мањи ризик од смрти од карцинома, у односу на оне који то нису чинили. Људи који су се придржавали комплетног стила живота – вежбања, редовног одмора и посебно дружења са пријатељима, имали су мањи ризик од смрти од кардиоваскуларних болести. Закључак аутора је да студија сугерише да и немедитеранско становништво може да прати медитеранску исхрану користећи локално доступне производе и да усвоји медитерански начин живота у оквиру свог културног контекста. А да преносивост тог начина живота има позитивне ефекте на здравље.

И ово истраживање, као и нека друга, наглашава да је медитерански начин живљења више од саме исхране. Друштвена веза која долази са заједничким оброком једнако је важна као и сама храна, она подразумева одвајање времена за уживање у јелу са онима које волимо, али и довољно одмора и сна, као и физичку активност. Остајање активним се такође посматра кроз призму заједнице, као нешто што људи раде заједно – рецимо шетња са пријатељима, али је подједнако кључан и одмор, при чему многе медитеранске земље фаворизују кратку „дремку“ или „сијесту“ средином поподнева.

Показало се да су све ове ставке повезане у свеобухватном индексу медитеранског начина живота, али да подједнако важе и за људе на другим меридијанима који овај стил успевају да прате, наравно прилагођен локалној култури.

М. Јовановић

АКТИВНОСТИ УДРУЖЕЊА ПЕНЗИОНЕРА ГРАДА НИША

Бесплатни излети за две хиљаде пензионера

Удружење пензионера града Ниша значајну пажњу поклања акцијама и активностима које доприносе квалитетнијем и садржајнијем животу њихових чланова. Излети су одувек били прилика да се макар на кратко забораве свакодневни проблеми и бриге, те да се квалитетно проведе време у дружењу и поделе лепи тренуци са својом генерацијом. Од почетка године бесплатни једнодневни излети организовани су за више од 600 чланова Удружења, а план је да у септембру и октобру још толико пензионера буде обухваћено овим активностима.

– Интересовање за излете је изузетно велико. Да бисмо били праведни према свима, донели смо одлуку да кључ за поделу места буде број чланова у месним организацијама пензионера. Тога се стриктно придржавамо и за сада него-

довања и примедби углавном нема. Очекујемо да ће до краја године број наших чланова који ће искористити прилику да оду на бесплатан једнодневни излет достићи бројку од 2.000 – каже Властимир Гоцић (на слици), председник Удружења пензионера града Ниша, и истиче да највеће интересовање влада за одлазак у Врњачку Бању и манастир Љубостињу.

Према његовим речима, до сада је 90 одсто путовања било управо до тих дестинација, па је

план да организовање оваквих излета постане стална активност и у наредним годинама.

Иначе, у Удружењу је завршена подела пакета солидарне помоћи омогућених путем Републичког фонда ПИО, које је добило 900 социјално најугроженијих нишких пензионера. Осим тога, већ у октобру сви чланови Удружења, без обзира на материјални статус, дакле њих више од осам хиљада, добиће пакете са прехранбеним производима.

Гоцић наглашава да је изузетно важно за ово удружење то

што се изградња њиховог новог пословног простора одвија према плану и обећању инвеститора. Радови су већ поодмакли па очекују да се до краја године врате у свој „дом“ који је на истој локацији као и раније, али сада нов, функционалан и примерен активностима које планирају.

Приликом недавне посете Нишу, проф. др Андреја Савић, председник Савеза пензионера Србије, са руководством Удружења је посетио градилиште и поводом стављања „под кров“ зграде у којој ће бити и нове просторије за пензионерске активности, похвало одлуку Удружења да локацију на којој се налазила кућа стара много деценија и, према процени стручњака, склона паду, уступи инвеститору у замену за простор и двориште исте квадратуре, који ће остати наредним генерацијама пензионера као функционалан и модеран објекат примерен активностима најстарије популације.

Љ. Глоговац

РАЗИГРАНИ АМБАСАДОРИ ВРАЊА: КАРАСЕВДАХ ЗА СТАРОСТ НЕ ЗНА

Фолклором се подсмевају годинама

Упркос позним годинама и седим главама, љубитеље уметничких народних игара у Удружењу пензионера града Врања не напушта страст за чувањем обичаја, културе, идентитета, за мераком, карасевдахом, песмом и игром.

Фолклорна секција трећег доба „Врањски мерак“, која окупља 25 времешних чланова, понос је и дика најбројније и најстарије пензионерске организације у Пчињском округу. Фолклористи трећег доба из Врања, пензионисани лекари, правници, стоматолози, професори, економисти, музичари и занатлије бриљирају и ове године на позорницама широм Северне Македоније и Србије.

Од оснивања 2008. године, подсећа председник Чедомир Стојановић, врањски пензионерски фолклорни ансамбл одржао је у Бугарској, Северној Македонији и Србији више од 200 концерата.

– Фолклористи су праве овације доживели на Међународном фестивалу фолклора трећег доба, одржаном 19. јуна у Лесковцу. Настојимо да успешно пропацирамо мисију очувања народне традиције, посебице мерака и севдаха, по чему је врањски крај познат у Србији и у иностранству. Секција за културу и забаву градског пензионерског удружења са правом велику пажњу посвећује активностима фолклорног ансамбла који верно представља културно наслеђе завичаја писца Борисава Станковића – рекао је Стојановић.

После одласка познатог врањског сликара и кореографа Мите Ристића, фолклорним ансамблом трећег доба од августа 2024. године руководе Владимир Јанковић и Татјана Нухијевић из градског Културно-уметничког друштва „Севдах“. Играчи пензионери загазили су у седму и осму деценију живота, а фолклорне кореографије

Изабрали старење уз игру: са једне од проба врањских пензионера

прилагођене су крсним листовима врањских ветерана рада, који слободно време прекраћују старењем уз игру.

Остаће забележено да су фолклорну дружину пензионера пре 17 година основали ентузијастички предвођени Добривојем Ристићем и покојним Момиром Станојковићем. А како изгледа, извесно је да ће пензионерски фолклорни ансамбл постати један од брендова југа Србије.

В. Пешић

Бесплатни правни савети за чланове

Удружење пензионера општине Чукарица основано је 1957. године и једно је од најстаријих у Београду. На територији ове општине живи 40.000 пензионера, а чланску карту Удружења поседује око хиљаду њих. Захваљујући ентузијазму председника Милоша Костића и његових сарадника, бележе све боље резултате у свим сферама деловања.

– За одлазак у бање посредством Фонда ПИО обрађено је више од 900 пријава и по заинтересованости смо били други у граду. Од тог броја, 335 пензионера добило је упуте а реализовано је већ 70 одсто одлазака у бање. Завршили смо и дистрибуцију хуманитарних пакета, преко Савеза пензионера Србије, такође из средстава Фонда ПИО. Подељено је 806 пакета са животним намирницама, а особама са инвалидитетом пакети су однесени на адресу – упознао нас је Костић са досадашњим активностима Удружења.

У Фонд солидарности учлањено је 450 пензионера и сваког месеца поделе позајмицу за десетак чланова под повољним условима. Строго воде рачуна да не премаше дозвољени лимит од 600.000 динара.

Од почетка године организовано је 20 излетничких тура до Новог Пазара, Суботице и Палића, Љубовије, Соко града, Јагодине, Вршца, манастира Тумане и других кул-

турно-историјских дестинација. Општина је финансијски помогла, тако да сваки излетник може једном да путује бесплатно. У мају је 140 пензионера боравило десет дана у Сокобањи и Сијаринској Бањи, а за септембар се планира одлазак још 50 чланова. Цена аранжмана са превозом је 45.000 динара, а плаћа се у шест месечних рата. Традиционално, већ пету годину најстарији Чукаричани летују у грчком летовалишту Полихорно и на Ситонији. За 17. септембар планирано је да отпутује група од 160 пензионера.

Удружење Чукарица покренуло је иницијативу да се промени Закон о удружењима из 2014. године и издвоје од осталих удружења која немају финансијску помоћ државе и општине. С обзиром на значај пензионера за друштво, као најлојалнијих за државу, сматрају да су заслужили да им се изађе у сусрет.

Што се простора тиче, у напуштеној четвороспратници на Бановом брду пензионери су једини станари, са нерешеним статусом. Објекат је предмет вишегодишњег спора коме се не назире крај. Дobili су уверавања од општинских структура да до даљег остају на поменутој локацији. Захваљујући ангажовању појединаца успели су да мало реновирају просторије и очистите простор испред зграде. Баве се и правном заштитом својих чланова.

Милош Костић са новоосвојеним одличјима Удружења

– Долазе нам пензионери који не знају да се правно заштите. Све су чешће изложени породичном и другим видовима насиља, нарочито су упорни појединци који покушавају да преваре најстарије нудећи им бројне погодности за куповину лекова и других помагала, а дешава се да буду и жртве крађе – каже Милош Костић и додаје да су ангажовали пензионера правника који петком дели бесплатне савете.

Удружење пензионера Чукарице је остварило највећи успех освојањем првог места на четвртим спортским играма пензионера Београда и „Меморијалу Василије Белобриковић“ у Обреновцу. Појединачно су били први у кошарци и трећи у шаху. Победнички пехар завршио је у витринама кабинета председника општине Николе Аритоновича, као знак захвалности и добре сарадње са локалном самоуправом, а победници градског такмичења интензивно се спремају за Олимпијаду спорта, здравља и културе трећег доба у Врњачкој Бањи.

Милан Ашковић

ПРВИХ ДЕСЕТ ГОДИНА УДРУЖЕЊА ПЕНЗИОНЕРА ОПШТИНЕ МЕДВЕЂА

За деценију дуплиран број чланова

Удружење пензионера општине Медвеђа недавно је обележило деценију постојања и успешног рада. Наиме, пре десет година група старијих ентузијаста из Горње Јабланице, захваљујући локалној самоуправи вароши Медвеђе, окупила је у том тренутку око 900 пензионера из Медвеђе и Сијаринске Бање у једну организацију, са седиштем у улици Солунских ратника.

Иницијатива је потекла 2014, али су тек следеће године забележене прве значајне активности овог удруже-

ња, најмлађег на југу Србије. Данас Удружење пензионера Медвеђе, које броји 1.685 чланова различитих занимања, успешно предводи некадашњи привредник Миладин Шарац.

У јуну ове године на регионалној Мини олимпијади трећег доба Јабланичког управног округа, у Лебану, спортска екипа Медвеђе освојила је убедљиво прво место и пехар у пикаду, а и у осталим дисциплинама пласирали су се одмах иза прве екипе спортиста ветерана Лесковца.

– Реновирањем наших просторија у Медвеђи створили смо лепу могућност за редовно дружење наших старијих колега, посебно шахиста и пикадиста, па је овај успех у Лебану очекиван – каже председник Удружења, Миладин Шарац.

Он наглашава да пензионери Медвеђе лепо сарађују са више општинских организација пензионера са југа Србије, посебно са пензионерским удружењем из Лесковца. Тако је у јуну фолклорна и фрулашка секција сениора из Медвеђе учествовала на тра-

Са Мини олимпијаде у Лебану, у првом плану председник Удружења Миладин Шарац

диционалном Међународном фестивалу фолклора у Дому пензионера у Лесковцу.

Т. Стевановић

БАЈИНА БАШТА

Општинско такмичење пензионера

У Спортској хали, у Бајиној Башти, 4. августа одржано је општинско спортско такмичење пензионера у организацији Удружења пензионера Бајина Башта. Надметања су се одвијала у фудбалу, кошарци, пикаду и брзом ходању. Било је то уједно изборно такмичење за састав екипе која ће ову општину представљати на окружном такмичењу у Ужицу.

У мушкој конкуренцији, у генералном пласману, прво место припало је Жарку Јовановићу са освојена 43 бода. Друго место са 39 бодова заузео је Милован Маринковић, док је трећи био Радиша Стаменић са 34 бода. У женској конкуренцији прва у генералном пласману је Драгица Мискин са 24 бода. Миљана Јевтић сакупила је осам бодова мање, што јој је било довољно за друго место. Са истим бројем бодова треће место је освојила Мира Јелисавчић.

М. А.

СЕЛЕВАЦ

Пензионери други на Прасијади

У селу Селевац, на тремеђи Смедеревске Паланке, Смедерева и Младеновца, 2. августа, одржана је шеста Прасијада. На овогодишњој манифестацији учествовало је тридесетак екипа из околних села и београдских општина, које су се такмичиле у припреми најквалитетније испеченог прасета — према изгледу и укусу. Жири је прогласио три најуспешније екипе и доделио им пехаре и симболичне награде. Посебно се истакао наступ екипе пензионера из Селевца, који су освојили друго место.

У центру села био је постављен велики шатор, уз пратећи музички програм, прасетину и пиће. Организатор манифестације је Месна заједница Селевац, уз подршку бројних спонзора.

Истог дана, на хиподрому „Смајац“ традиционално су одржане и коњичке трке које привлаче учеснике из целе Србије. Ова два догађаја су допринела великој посећености села Селевац.

М. Р.

БАЈИНА БАШТА

Пакети за 500 пензионера

У Удружењу пензионера Бајина Башта завршена је подела пакета солидарне помоћи које је обезбедио Фонд ПИО путем Савеза пензионера Србије. Реч је о већем пакету са прехранбеним намирницама и једном мањем у коме је комплет за хигијену. У општини Бајина Башта право на пакете остварило је 500 пензионера. Према речима председника Удружења пензионера Бајина Башта, Недељка Ракића, у фебруару ове године локална самоуправа је, преко Црвеног крста, обезбедила 160 пакета за пензионере са нижим пензијама.

М. А.

БЕЛА ПАЛАНКА

Пензионери на Данима банице

У Белој Паланци је, од 8. до 10. августа, одржана 15. гастро-туристичка манифестација Дани Банице. Ове године манифестацију је посетило око 65.000 гостију, а међу више од 300 учесника активни су били, као и увек, и белопаланчки пензионери, посебно пензионерке.

Дани банице су ризница мириса и укуса југоисточне Србије и страних кухиња, зачињена културно-уметничким програмом, концертима и добром забавом. Бела Паланка је три дана мирисала на добру кухињу, традицију, смех и музику, чему су пензионери дали свој допринос.

М. С.

ВРАЊЕ

Јагма за чланским књижицама

Удружењу пензионера града Врања, једном од најстаријих и најбројнијих у Србији, у 2025. години приступило је 156 нових чланова. Председник Удружења Стојче Павловић изјавио је за „Глас осигураника“ да највећа градска дружина трећег доба сада има 4.100 регистрованих чланова.

Месечна чланарина од свега 100 динара обезбеђује члановима ове пензионерске организације бројне материјално-финансијске и друге погодности. У Удружењу се посебна пажња посвећује унапређењу материјалног и друштвеног положаја и социјалне сигурности пензионера слабијег имовног стања. Пензионерима са најнижим примањима обезбеђена је материјална и новчана помоћ и бесплатни пакети прехранбених производа и кућне хемије, а свим члановима Удружења омогућена је куповина огревног дрвета на рате. **В. П.**

СВРЉИГ

Угостили колеге на Белмужијади

Удружење пензионера Сврљиг на 19. Белмужијади домаћински је дочекало своје колеге из неколико места Србије и Северне Македоније. Госте, пензионере и пословне пријатеље примио је Славиша Матејић, председник сврљишких пензионера, а током разговора родиле су се нове идеје за даљу сарадњу пензионерских удружења.

Највише времена пензионери су провели у Спортском центру Пастиршће где су обишли штандове и уживали у белмужу и програму. За госте из Куманова организован је излет до Копајкошаре и пећине Самар. Успут су упознали и друге знаменитости сврљишког краја.

Стојан Арсовски, потпредседник Удружења пензионера Куманова, обратио се са позорнице Белмужијаде, а Мирослав Марковић, председник општине Сврљиг, уручио му је Захвалницу.

Сврљишки пензионери су се такмичили у справљању белмужа и пастирским играма. Жене, пензионерке, су у надвлачењу конопца освојиле треће место, а за поставку штанда, који је и ове године био лепо уређен, припало им је друго место. За све госте организовано је послужење белмужом и осталим сврљишким специјалитетима.

Крајем августа Удружење пензионера Сврљиг пригодном свечаношћу обележило је свој дан. **С. Ђ.**

ЛЕСКОВАЦ

Дружење у Сијаринској Бањи

Крајем јула око 150 чланова лесковачког Удружења пензионера боравило је у познатом лечилишту на југу Србије – Сијаринској Бањи. Том приликом организовали су дружење са својим вршњацима из Медвеђе, Лебана и других места Горње Јабланице, па су у лепом амбијенту хотела „Гејзер“ договорене и будуће заједничке активности.

– Сваке године, између 26. јула и 2. августа, ми са активистима из 108 месних одбора са територије града Лесковца долазимо традиционално у Сијаринску Бању, као на наградни излет, али и да би изразили захвалност нашим сарадницима из насеља и месних заједница са подручја Лесковца, односно Јабланичког управног округа. Прошлог месеца одрадили смо пуно посла у корист наших најстаријих житеља: подељено је око 2.400 пакета финансираних из средстава Републичког фонда ПИО, многи наши чланови су добили огрев за предстојећу зиму, а било је и других активности – рекао је Драган Динић (на слици), председник Удружења пензионера Лесковца.

Он је најавио и скоро отварање мале амбуланте у седишту Удружења, у лесковачком Дому пензионера, где ће старији, уз помоћ лекара специјалиста у пензији, моћи бесплатно да провере свој крвни притисак, статус шећера у крви, да ураде ЕКГ и добију корисне савете ради здравствене превенције и лечења. **Т. С.**

ЛОЗНИЦА

Нови председник Удружења

На седници Извршног одбора Градског удружења пензионера Лознице, одржаној 8. августа, чланови Одбора су обавештени, у писаној форми, о оставци Драгана Михаиловића на место председника Удружења. Михаиловић је дужност председника успешно обављао претходних девет година али је, из здравствених разлога, поднео оставку на то место. Присутни на седници су похвалили његов досадашњи рад, са жељом да се што пре опорави.

На истој седници чланови Извршног одбора су једногласно донели одлуку о именовању досадашњег секретара Саве Бабића (на слици), за вршиоца дужности председника Удружења до следећих избора. **С. Б.**

СОМБОРСКИ ПЕНЗИОНЕРИ ПОНОВО У БЕОГРАДУ

Разоткривање престоничких знаменитости

Овог пута на агенди је био комплекс Белог двора и башта Јевремовац

Последњи јулски понедељак био је резервисан за посету Београду, овога пута циљ је био видети Бели двор на Дедињу и чувену Ботаничку башту Јевремовац у ужем центру града, како би остало времена и за Кнез Михајлову која увек мами неком својом јединственошћу.

Београд је често „на мети“ сомборских пензионера, јер је град богате историјске прошлости и значајних здања која плене не само због своје сврсисходности него и због увек интригантне приче која их прати. Из тих разлога се барем два пута годишње организују једнодневни излети у престоницу, а овога пута знатижељ-

ника за нову авантуру је било близу 70.

Видети и доживети Бели двор је посебно искуство, јер то је својеврсни историјски споменик који крије многе тајне и многа блага; ту се срећете са српском и југословенском историјом и прелазом из једног друштвено-политичког уређења у друго. Оно где су вас некада водиле бајке, сад је стварност на имању од 135 хектара дворског комплекса. Једноставно, уђете у филм а љубазни водичи вас уводе у салу за билијар, биоскопску салу, собу шапата, подрум (некада био вински), цркву која је једно време служила као остава за баштенске алате. Пуно контрадикторности, тајни, сусрета

важних личности из читавог света, а истовремено неког спокоја, лепоте, раскоши.

Колико год да вас одушеви намештај у стилу Луја XV, порцелан из Севра и дела светских уметника, толико останете неми пред иконом Исуса са метком на челу, на плафону испод куполе дворске капеле Светог Андреја Првозваног. То је „дело“ једног од партизанских бораца након ослобођења Београда.

Из тог историјског филма долазимо у други који сценографијом подсећа на авантуристички приказ пустоловног романа са сценама из шуме, лагуне, мочваре, неки пут и саване али и пустиње, са егзотичним растињем плански рас-

и више од 1.000 дрвенастих и зељастих врста биљака у отвореном делу, међу њима и стабла стара више од 180 година.

Ботаничка башта поседује највећу на свету колекцију маховина у култури, колекцију пршљенчица, алги и различитих сојева гљива и бактерија, и једну од највећих ботаничких библиотека у овом делу света. Овај комплекс краси и први ботанички часопис, који ће ускоро напунити век постојања. Дакле, пуно разлога да скратим ову причу а да вас читаоце заинтересујем за исту такву посету која је на чланове Градског удружења пензионера Сомбор оставила јак утисак.

И. Огњанов

МИРОСЛАВ МИША БАКРАЧ, ПУКОВНИК, ПЕСНИК И ПИСАЦ

У пензији остварио сан из младости

Неким људима одлак у пензију веома тешко пада и дуго не могу да се помире с тим. То је преломни тренутак у наставку живота сваког човека, без обзира на професију, али је још израженије за војна лица због специфичног рада и рутине. Случај Мирослава Мише Бакрача, пуковника у пензији, ипак је другачији. Уместо уобичајених шетњи, дошла је до изражаја његова склоност из младости: кренуо је са писањем песама и прозе. Из дана у дан, буктала је у његовој души жеља за писањем. Како су му мисли летеле према родном

крају, према селу Горанско (Плужине), надоласила су сећања и настала су прва Мишина дела. Родила се и идеја за прву књигу „Моји војнички дани“, а затим је у књизи „Два завичаја“ спојио своју љубав према родном крају и Нишу, као другом завичају, где је провео добар део живота на служби као активно војно лице, и сада као пензионер. Његова песма „Станујем у Нишу, а живим у Пиви“ управо и наглашава ту љубав, топлину и приврженост.

Како је време пролазило, пензионерски дани Мирослава Мише Бакрача текли су уз

настанак нових стихова и прозе. Аутор је романа, монографија, али и многих дивних песама. Наводећи сва своја дела, а има их 30, каже да су му сва драга, али не пропушта да посебно издвоји романе: „Казивања ђеда Анта“ и „Лудило“, „Десио ми се кобајаги“, монографију „Моје конференсе“, записе „Частослов“, те песме „Пјесма призва на кишом“, „На измаку“, „Траг звезде падалице“, „На престолу облака“ и „Кад душа зајубори“.

Уживајући у својим пензионерским данима, Бакрач ужива и у писању. Зато није случајно што редовно сти-

жу и признања за књижевни рад, међу којима и Повеља града Ниша, а као аутор уврштен је у Енциклопедију културе града Ниша. Почасни је члан међународног удружења књижевних стваралаца и уметника „Неказано“, члан Удружења књижевника Србије и почасни председник Удружења писаца „Чегар“ из Ниша. Уз то, Бакрач је и уредник часописа „Сретања“.

На крају разговора ипак признаје да му се у првим пензионерским данима дешавало да ујутру крене ка орману са униформом. Навика је то после четрдесет година ношења уни-

Мирослав Бакрач

форме. Задржали су се и други манири из војничког живота, као што је рано устајање, бријање и остало.

Данас своје пензионерске дане проводи пред рачунаром, где свакодневно настају нови стихови и прозни текстови, као и у дружењу са унуком Иваном која га на неки начин инспирише у раду.

Стево Панакијевски

Медицинска документација из приватне клинике

Д. Б., Ниш: Прикупљам документацију која је потребна да бих поднео захтев за инвалидску пензију. Из разних разлога последњих годину дана се лечим у приватној здравственој установи па ме интересује да ли Фонд ПИО прихвата медицинску документацију приватне клинике.

Одговор: Орган вештачења Фонда ПИО вештачи на основу медицинске документације издате од стране надлежних државних здравствених установа и на основу прегледа осигураника. Уз Образац бр. 1, који попуњава ординирајући лекар и који је обавезан, може да се приложи и медицинска документација са приватних клиника.

Медицинска документација (специјалистички налази, отпусне листе и др.) прилажу се у оригиналу или овереној копији (овера се може извршити бесплатно у Фонду). Након спроведеног поступка за остваривање права на инвалидску пензију, подносилац захтева може на лични захтев да добије оригиналну медицинску документацију из списка предмета.

Кад више чланова прима породичну пензију

К. П., Крушевац: Пре месец и по дана ми је преминуо супруг и предали смо захтев за породичну пензију за моје двоје деце од којих је једно у средњој школи а друго студент. Који проценат породичне пензије ће да добију пошто их је двоје?

Одговор: Износ породичне пензије се одређује у проценту од пензије која припада, односно која би припадала умрлом у моменту смрти, и то: за једног члана 70 одсто од пензије, за два члана 80 одсто, за три члана

90 одсто и 100 одсто пензије за четири и више чланова.

Подсећамо да право на породичну пензију припада деци до 20 година ако похађају средњу школу, односно до навршених 26 година живота, ако студирају.

Провера стажа

К. Ч., Беоцин: Посумњали смо да нам власник фирме не уплаћује доприносе па смо проверавали у Фонду ПИО. Мени лично недостају скоро целе две године (од шест) колико радим у овој фирми, а послодавац тврди да је све плаћено.

Одговор: Уколико немате регистроване пријаве М-4 за неке године, односно за неки период осигурања, то може значити или да послодавац није уплатио доприносе или да је уплатио доприносе, али да није предао пријаве М-4 Фонду, па стога нису могли бити унети подаци о стажу и заради у матичну евиденцију. Потребно је да код послодавца проверите да ли је платио доприносе и да ли је Фонду поднео пријаве М-4 за те периоде, односно за године које недостају у листингу.

Ово се односи на период до 2020. године јер се од те године подаци о уплатама доприно-

са електронски преузимају са Портала Централног регистра обавезног социјалног осигурања (ЦРОСО). На основу преузетих података о уплаћеним доприносима Фонд прерачунава стаж и уноси М-4 у базу података матичне евиденције. Подаци се повлаче збирно за целу календарску годину.

За податке из радног односа који нису регистровани, односно за које сматрате да нису тачни, потребно је да се обратите свом послодавцу. С обзиром да је наплата пореза и доприноса у надлежности Пореске управе, можете код овог органа да проверите уплате за спорне године.

ВИ ПИТАТЕ „ГЛАС ОСИГУРАНИКА“ ОДГОВАРА

Више информација о свим питањима из области пензијског и инвалидског осигурања доступно је на сајту РФ ПИО www.pio.rs

Пин код на шалтеру

Ј. Ш., Азања: Видео сам у медијима да стаж и доприноси могу да се провере преко сајта Фонда ПИО и да ми само треба ПИН код. Где могу да га добијем, да ли се подноси неки захтев и колико се чека на њега?

Одговор: Захтев за издавање ПИН кода подноси се на шалтеру било које филијале Фонда и службе филијале независно од места пребивалишта или рада, уз личну карту на увид.

Поступак не траје дуго и ПИН код се издаје одмах по предатом захтеву на шалтеру. Образац захтева може да се одштампа са сајта www.pio.rs, Електронски сервиси/Увид у податке матичне евиденције осигураника. Због сигурности

и заштите личних података ПИН код се не доставља путем електронске поште. Напомињемо да се у евиденцији Фонда ПИО приказују збирни подаци на годишњем нивоу, и да Фонд не располаже подацима о месечним уплатама доприноса у текућој години. У бази матичне евиденције Фонда ПИО уносе се подаци о стажу само ако су уплаћени доприноси за пензијско и инвалидско осигурање.

Изгубљена Пензионерска картица

И. В., Београд: Недавно сам изгубио Пензионерску картицу коју сам добио од Републичког фонда ПИО. Да ли могу да извадим другу?

Одговор: Можете добити дупликат Пензионерске картице и потребно је да се обра-

тите филијали Фонда ПИО надлежној по месту пребивалишта.

Припрема за пензију

М. М., Чајетина: За годину дана идем у пензију па сам хтео на време да прибавим све што је потребно. Шта треба од документације и да ли ја треба нешто да прикупим из фирме у којој радим или Фонд сам прибавља?

Одговор: Захтев за остваривање права на старосну пензију се подноси филијали ПИО надлежној према месту пребивалишта осигураника. Захтев можете доставити лично, поштом или електронски преко сервиса Е-шалтер на сајту Фонда ПИО www.pio.rs.

Уз попуњен захтев се прилаже лична карта на увид, радна књижица и доказ о регулисаном војном року (оверена копија вој-

не књижице или уверење војног одсека). У зависности од тога да ли сте осим запослења у неким периодима били и осигураник самосталних делатности или пољопривредне делатности, потребно је приложити и додатна документа (решења Агенције за привредне регистре, уверење о плаћеним доприносима). Комплетан списак потребних документа наведен је на обраци захтева за старосну пензију.

ПАРАЋИНСКИ ПЕНЗИОНЕРИ У ШЕТЊИ КРОЗ СРБИЈУ

Путовања за незаборав

У било ком животном добу, смисао живота креира појединац жељом и способношћу да своје слободно време проводи креативно и лепо. Наши пензионери, чланови Основног удружења пензионера Параћин, доказују да ни године нису препрека, да жеље за путовањима и лепим догађајима постоје и у позним годинама и да само треба наћи начина да их остваре. А тај начин су и кратке екскурзије.

Прва екскурзија у овој години, у организацији Удружења, реализована је 13. маја обиласком споменика природе Ђавоља варош и Пролом Бање. Заинтересованост огромна, цена за свачији џеп, доживљаји незаборавни. А енергија наших „младића“ и „девојака“ на завидном нивоу. Требало их је видети како полетно и без много мука савладавају стазе и степенике да дођу до „окамењених сватова“ и виде овај веома редак географски феномен.

Након тога је уследио одлазак у Пролом Бању, дружење кроз шетњу, заједнички ручак и повратак у вечерњим сатима у свој град. Са осмесима на лицу и умором у костима, сви су на расстанку рекли да је било

У лепоти и миру Студенице

прелепо и да желе да се таква дружења и обиласци што пре понове.

А то што пре, поновило се већ 29. јуна. Нова екскурзија. Педесет пензионера и пензионерки у раним јутарњим часовима креће у нове доживљаје. А у аутобусу – жамор, смех, понека шала и виц. Нема спавања, нема „старачког“ умора. Деле се кифлице и колачићи, стварају се заједничке успомене сликањем, и појединачним и групним.

Прво заустављање је било у близини Краљева, због обиласка манастира Жича, наше црвене православне лепотице. Потом је уследио одлазак у Нови Пазар, мултиверски, мултикултурални и универзитетски

град. Свако је изабрао садржаје сходно својим интересовањима. Неки су та два-три сата искористили за шопинг у овом изузетно развијеном трговачком и предузетничком граду. Неки су ипак отишли до центра града, односно његовог трга и били одушевљени лепотом реке Рашке, бедемима тврђаве који се подижу изнад ње, новим и модерним хотелима и парковима пуним зеленила и цвећа. Без мантија, ћевапа у сомуну и баклава, боравак не би био комплетан. И уместо сувенира, многи од нас су за укућане понели кесе из којих се ширио опојни мирис ћевапа и мантија.

Следеће ишчекивано заустављање било је у манасти-

ру Студеница. Овај наш мушки манастир Српске православне цркве је толико величанствен, са прелепим иконама и другим живописима, необичним историјски значајним црквама и најлепше уређеним црквеним двориштем, скривеним високим бедемима у дубокој шуми, да нам је застао дах од лепоте, а мир и спокој су обузели наша бића.

У аутобусу, у повратку за Параћин, спокој и тишина, мало од умора мало од сунца које је баш несесично пекло, а више од срећивања утисака због свих лепота које смо тог дана имали среће да видимо.

У вечерњим сатима повратак у наш град. Поздрављања и жеље да се овакви садржаји што пре понове. Једино што је недостајало да овај излет протекне савршено су шешири, и те како потребни по оваквим врућинама.

И на крају, хвала организаторима из Основног удружења пензионера Параћин на дивним догађајима, на могућности да се дружимо, да упознајемо лепе крајеве наше Србије и да садржајно испуњавамо углавном мирне пензионерске дане.

Симка Ђурић Јеличић

ПЛАЊАНСКИ ПЕНЗИОНЕРИ ВОЛЕ ШАХ И ДОБРО ГА ИГРАЈУ

Комшијски меморијални шаховски турнир

Удружење пензионера општине Велика Плана, 18. августа, одржало је традиционални Меморијални шаховски турнир „Славко Милошевић“ уз учешће четири екипе, по две из Велике Плана и Смедеревске Паланке.

Први човек Удружења пензионера Велика Плана, Миодраг Милосављевић, поздрављао је председника Општинске организације пензионера Смедеревске Паланке, Слободана Пантића, судију овог шаховског турнира, Милана Перића, као и све такмичаре и медијску кућу РТВ Плана која је пратила догађај.

Први потез на шаховској табли требало је да повуче и тако означи отварање турнира председник општине Страхиња Павешковић, али он није могао да присуствује

из здравствених разлога, па је овај задатак обавио председник УПО Велика Плана, Миодраг Милосављевић.

Најбољи на шаховском турниру био је Бобан Милошевић из Велике Плана. Турнир је и посвећен његовом оцу, Славку Милошевићу, који је играо шах за Раднички из Крагујевца, Гошу из Смедеревске Паланке, затим за Шаховски клуб Морава из Велике Плана, чији је био и председник.

Судија Милан Перић по завршетку турнира прогласио је победнике: шахисти екипе Велика Плана 1 освојили су прво место, Паланка 1 друго, Велика Плана 2 пласирала се на треће место, док је екипа Паланка 2 била четврта.

Уручени су пехари и захвалнице, а председник Удружења пензионера општине

Учесници традиционалног шаховског турнира у Великој Плини

Велика Плана захвалио је локалној самоуправи на донацији за пехаре и признања, и најавио још два шаховска турнира до краја године.

М. Милосављевић

Да ли сте знали ...

– да се од 1967. године, сваког 8. септембра у свету обележава Међународни дан писмености као подсетник креаторима политика, стручњацима и јавности на значај писмености за стварање праведнијег и одрживијег друштва? Писменост је једно од основних људских права, а ове године њен дан биће обележен под слоганом „Промовисање писмености у дигиталном добу“.

– да је 763 милиона младих и одраслих широм света, односно око 11 одсто светске популације неписмено? Две трећине одраслих са ниским нивоом писмености су жене. Истовремено, четворо од 10 деце не достиже минималну вештину у читању, а 272 милиона деце и адолесцената није ишло у школу у 2023. години. Од 99 милиона неписмене омладине, 56 одсто су девојчице.

– да глобална стопа писмености за све мушкарце и жене старе најмање 15 година износи 86,3 процента? Писменост

сто одсто имају: Андора, Финска, Норвешка, Гренланд, Лихтенштајн, Луксембург, Украјина, Узбекистан, Северна Кореја, Казахстан, Азербејџан, Гуам и Грузија. Најнижу писменост имају Чад – 26,76 одсто, Мали – 30,76 и Јужни Судан – 34,52 процента.

– да ниска писменост, према проценама, светску економију кошта више од хиљаду милијарди долара сваке године? Одрасли са ниским нивоом писмености зарађују 30-42 одсто мање од својих писмених вршњака. Када би сви одрасли завршили средњу школу, стопа глобалног сиромаштва би се више него преполовила.

– да су, према подацима за ову годину, Сједињене Државе, са у просеку 17 прочитаних књига годишње, земља у којој се највише чита? Иза ње су Индија са 16 књига, Велика Британија са 15, Француска са 14 и Италија са 13 прочитаних књига годишње. Исти редослед је и када се посматра време проведено у читању: Американци читају у просеку скоро седам сати недељно, односно око 357 сати годишње.

– да у односу на број становника највише библиотека има Чешка – 6.220, односно једну библиотеку на сваког 1.701 становника. Друга је Русија која има 37.412 библиотека, односно једну библиотеку на 3.862 становника, а трећа Француска са укупно 16.100 библиотека или једном библиотеком на сваких 4.153 житеља ове земље. У првих пет земаља по броју библиотека су још Пољска и Аустралија.

Лековите мисли

Пребацили смо норму. У празним разговорима!
Кажите у ком грму лежи зец. Немам паре за месо.
Нема везе за образ. Важно да није изгубио фотељу!
Открио је своју душу. Права пустош.
Није газио своје принципе. Само их је прескакао.
Волим ветар, а нарочито заветрину!

Душан Старчевић

Доскоци

Тражећи у другој кривици, налетео је на себе.
Срећа се изгубила у потрази за храбрима.
Крем друштва ми изазива горак укус у устима.
Код нас је култура на првом месту. На другом је ријалити.
Далтонисти је свака боја на семафору – зелена.
Није ни богу лако. Он све види.

Раде Ђерговић

Дијамант

Музеј завичајног писца урушио се под теретом његове величине.
Духовитост је вербални ниво духовности.
Угљеник је чудо. Понеки графит временом прерасте у дијамант.
Сујета је гордост без покрића.
Топлоте има. Топлине нема.
Данас је тешко бити човек. Покушајте сутра.

Раде Мићковић

Свет

Неко броји дукате, неко живи на рате.
Не зна време за невреме.
Извитоперио се свет. Не разликује трн и цвет.
Биће горе, најављују боре.
Пре него што вам крене низбрдо, сиђите низ брдо.
За мржњу је потребно двоје, а за љубав је довољно и једно.

Стево Бздилик

Лепота

Свака доброта је својеврсна лепота.
Кад не знате шта ћете са собом, засучите рукаве!
Сви камелеони су исти. У служби су оних који их фарбају.
Највише хоће они који не знају шта хоће.
Ситима свега остало је само да стежу каиш.
Најтеже је са незрелим људима у зрелим годинама.

Пеко Лаличић

Афоризам

Бог нам опрашта дуг. Кредитори неће ни да чују.
Много сам богат. Свуда имам своје људе.
Смех је лек. Језик разбољева.
Добра леђа самар добијају бесплатно.
Борећи се за голи живот, добих прехладу.
Афоризми сами ничу као печурке. Има и отровних.

Радомир Станојковић

шареница шареница шареница

СКАНДИНАВКА

АУТОР: РАЈКО КУЗМАНОВИЋ	ВАСПИТНО ПОПРАВНА УСТАНОВА	ЕВРОПСКА АТОМСКА ЗАЈЕДНИЦА	ТРОЦИФ- РЕН БРОЈ	СПРАВА ЗА НИВЕ- ЛИСАЊЕ	МАЛА ИКОНА	ПОВОРКА У ПУСТИЊИ
ОНАЈ КОЈИ ДОНОСИ ВЕСТИ						
СПОРТСКА ОБУЧА (ЈЕДН.)						
ДОКУМЕНТ О СКЛА- ПАЊУ ПОСЛА						
	ОПРЕЧНО, ПРОТИВНО	МЕХУРИТИ НА ВОДИ РАНГ, ВРСТА (МН.)				
ПРЕЛИВАЊЕ						
МАЛА РОДА						
ОГУЉЕН						
ТУРИСТ. ОРГАНИЗ. СРБИЈЕ				ПОДВРТА- ВАТИ РЕПАРА- ЦИЈИ	ЧОВЕК ИЗ АЗАЊЕ	КОЈА ИМА КИСЕО УКУС
МОРСКА РИБА						
ВИТЕЗОВИ (ПЕШ.)						
	ДРЖАВ- ЉАНКА ПАНАМЕ	НЕПРОФЕ- СИОНАЛИЦИ	ВЕРНА ЖИ- ВОТИЊА ОНО ШТО СЕ ДОДАЈЕ			
ПАД						
ОДСУСТВО МОРАЛА						
НАДА ОД МИЉА						
СЕОСКО ПОДРУЧЈЕ					ЗАЛЕЂЕНА ВОДА	ИЗДАВАЧ- КА РАДНА ОРГАНИЗ.
КОВНИ ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ						
ГРОТЛО ВУЛКАНА						
ЈАПАНСКИ БОРИЛАЧ- КИ СПОРТ						

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										
13										
14										
15										

ВОДОРАВНО: 1. Жичана кућица за птице, 2. Спортска боришта, 3. Приходи од капитала, 4. Роман Максима Горког, 5. Водећи слој друштва, 6. Непер - Залеђена вода, 7. Економ. институт - Окрутни владар, 8. Лични здравствени картон - Отказивање (мн.), 9. Грчки бог љубави - Нужна околност, 10. Благајник - Допадљиво, 11. Крупна шумска кока - Словен. марка камиона, 12. Рудник лигнита - Старешина католичких самостана - Револуционар, Е. Гевара, 13. Ампер - Троцифрен број, 14. Велика крава, 15. Јединица за мерење запремине.

УСПРАВНО: 1. Америчка глумица - Калијум, 2. Област простирања (лат.) - Држава у азији - Катастарска управа, 3. Одушак - Део скелета - Међунар. ознака за Србију, 4. Територијална целина - Сироче, сиромаш, 5. Завод за економске експертизе - Збогом (итал.) - Део тела неких животиња (мн.), 6. Радио телефонски уређај - Дрво коштуњавог плода, 7. Фигура у уметнич. клизању - Тетке од миља, 8. Навала, насрт - Нахраћен, 9. Неисправна, искварена, 10. Справа за мерење дебљине снега.

РЕШЕЊЕ: весник, патика, уговор, пена, прелив, родица, одеран, тос, иверак, витези, пас, падање, аморал, надица, апар, метали, кратер, аикидо.

РЕШЕЊЕ: кавез, арене, ренте, мати, елита, н, лед, ен, тиранин, лек, откази, ерос, услов, касир, лепо, тетреб, там, рл, опат, че, а, стодесет, краветина, кудин метар.